

Uchwała nr XXXVII/256/2021

Rady Gminy Szczytno

z dnia 27 stycznia 2021 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021 - 2027

Na podstawie art. 18 ust 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r., poz. 713 ze zm.) oraz art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz.U. z 2020 r., poz. 1876 ze zm.)

Rada Gminy Szczytno uchwala co następuje:

§ 1

Przyjmuje się Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021 - 2027 w brzmieniu stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2

Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy Szczytno.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

**WICEPRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY SZCZYTNO**

Edward Lenarciak

1000

Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 1876) do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027 została opracowana z uwagi na wygasanie okresu obowiązywania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Szczytno w latach 2008-2020*. Pomimo iż niektóre z założeń poprzedniej Strategii wydają się nadal aktualne, to z uwagi na długi, okres jej obowiązywania i zasadnicze zmiany uwarunkowań społecznych i gospodarczych, jakie nastąpiły w ostatnich kilkunastu latach, za bardziej zasadne uznano stworzenie nowego dokumentu niż aktualizowanie poprzedniego.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027 składa się z dwóch zasadniczych części. Za podstawę planowania strategicznego przyjęto diagnozę, która posłużyła identyfikacji i opisowi zjawisk społecznych oraz opracowaniu wniosków i wskazówek, które pozwoliły zaplanować cele i kierunki działań oraz drugiej części, wdrożeniowej prezentującej sposób realizacji Strategii, w tym wizję, cele i kierunki działań, wskaźniki realizacji działań oraz ramy finansowe.

Wśród głównych źródeł danych, wykorzystanych do opracowania Strategii należy wskazać Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej i sprawozdania MPRI-PS-03 sporządzane przez gminę, sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Szczytynie i innych jednostek organizacyjnych Gminy, sprawozdania z realizacji programów pomocy społecznej, sprawozdania z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Raporty o stanie Gminy, sprawozdania z realizacji programu współpracy z organizacjami, a także inne informacje pozyskane m.in. ze stron internetowych.

Nieodczorny aspekt planowania strategicznego stanowi aktywny udział przedstawicieli instytucji publicznych oraz organizacji obywatelskich działających w sferze rynku pracy, edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, a także wspierania rodzin oraz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dzięki uczestnictwu szerokiej grupy podmiotów możliwe jest lepsze zdiagnozowanie sytuacji wyjściowej, jak również płynne i spójne przejście od problemów i potrzeb społecznych do założeń wdrożeniowych.

Część operacyjna *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027* została usystematyzowana w formie priorytetów. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii, który brzmi: „**Kreowanie warunków sprzyjających poprawie jakości życia mieszkańców Gminy Szczytno**”. Cel ten zostanie osiągnięty dzięki realizacji celów strategicznych przypisanych do każdego z priorytetów:

Priorytet I. Wzmocnienie rodzin w wypełnianiu podstawowych funkcji

Cel strategiczny 1. Wsparcie rodzin w procesie opieki i wychowania, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju dzieci i młodzieży

Priorytet II. Przeciwdziałanie bezrobociu, ubóstwu i problemom mieszkaniowym

Cel strategiczny 2. Poprawa warunków socjalno-bytowych gospodarstw domowych

Priorytet III. Kreowanie warunków dla aktywności i rozwoju osób starszych

Cel strategiczny 3. Zwiększenie uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym

Priorytet IV. Włączenie społeczne osób niepełnosprawnych i przewlekle chorujących

Cel strategiczny 4. Poprawa jakości życia osób z niepełnosprawnością i przewlekle chorujących

Priorytet V. Przeciwdziałanie, diagnoza i ograniczenie skali dysfunkcji społecznych

Cel strategiczny 5. Zmniejszenie skali dysfunkcji społecznych

Priorytet VI. Integracja i rozwój społeczności lokalnej

Cel strategiczny 6. Zwiększenie poczucia integracji oraz aktywności społecznej mieszkańców

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne.

WICEPRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY SZCZYTNO

Edward Lenarciak

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH GMINY SZCZYTNO NA LATA 2021-2027

Spis treści

Wprowadzenie	3
1. Kontekst prawny i programowy Strategii	5
1.1. Uwarunkowania prawne	5
1.2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi.....	6
2. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Szczytno	11
2.1. Położenie i ludność.....	11
2.2. Gospodarka i rynek pracy.....	15
2.3. Zasoby i warunki mieszkaniowe.....	17
2.4. Pomoc społeczna.....	19
2.5. Edukacja, wychowanie i kultura.....	23
2.6. Bezpieczeństwo publiczne	24
2.7. Aktywność mieszkańców.....	25
2.8. Sytuacja społeczna gminy w opinii lokalnych liderów	27
3. Strategiczne wyzwania lokalnej polityki społecznej na lata 2021-2027	29
3.1. Bezradność opiekuńczo-wychowawcza rodzin	29
3.2. Problemy materialne i bytowe mieszkańców	30
3.3. Niepełnosprawność i długotrwała choroba	31
3.4. Bierność zawodowa i bezrobocie.....	32
3.5. Przemoc w rodzinie i uzależnienia	34
4. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią	37
5. Cele i kierunki działań.....	39
Priorytet I. Wzmocnienie rodzin w wypełnianiu podstawowych funkcji.....	39
Priorytet II. Przeciwdziałanie bezrobociu, ubóstwu i problemom mieszkaniowym.....	40
Priorytet III. Kreowanie warunków dla aktywności i rozwoju osób starszych.....	41
Priorytet IV. Włączenie społeczne osób niepełnosprawnych i przewlekle chorujących	41
Priorytet V. Przeciwdziałanie, diagnoza i ograniczenie skali dysfunkcji społecznych.....	42
Priorytet VI. Integracja i rozwój społeczności lokalnej	42
6. Sposób realizacji Strategii	43
6.1. Koordynacja wdrażania Strategii.....	43
6.2. Aktualizacja Strategii	43
6.3. Monitoring Strategii	44
7. Źródła finansowania	47
Spis tabel	49
Spis wykresów	49

Wprowadzenie

Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych jest dokumentem planistycznym, opracowywanym na poziomie samorządu gminy. Określa ona, w perspektywie średnio- lub długookresowej, cele i kierunki lokalnej polityki społecznej, rozumianej w szerokim znaczeniu, jako działalność zmierzająca do poprawiania standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej, a nie tylko osób i grup zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym ze względu na bariery i trudności życiowe oraz ograniczone możliwości i utrudniony dostęp do usług społecznych. Tak rozumiana polityka społeczna obejmuje zagadnienia z dziedziny zatrudnienia, edukacji, kultury, wypoczynku, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia potrzeb materialnych i mieszkaniowych.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027 została opracowana z uwagi na wygasanie okresu obowiązywania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Szczytno w latach 2008-2020*. Pomimo iż niektóre z założeń poprzedniej Strategii wydają się nadal aktualne, to z uwagi na długi, aż trzynastoletni, okres jej obowiązywania i zasadnicze zmiany uwarunkowań społecznych i gospodarczych, jakie nastąpiły w ostatnich kilkunastu latach, za bardziej zasadne uznano stworzenie nowego dokumentu niż aktualizowanie poprzedniego.

Niniejsza Strategia opracowywana była w warunkach utrudnionych z uwagi na pandemię COVID-19 w Polsce w 2020 roku. Wiązała się ona z ograniczeniem działalności gospodarczej, zmniejszeniem zakresu lub wyłączeniem funkcjonowania instytucji i zakładów pracy, przejściem wielu osób na pracę zdalną i nauczanie on-line, a także czasową izolacją społeczną. Trudno dziś prognozować skutki pandemii zarówno dla całego systemu społecznego i gospodarczego, jak i indywidualnie dla poszczególnych mieszkańców, tym bardziej, że koniec 2020 roku przyniósł tzw. drugą falę zachorowań i ponowne obostrzenia. Z tego względu strategia opracowywana w warunkach dużej niepewności, oparta została na danych, informacjach i prognozach dostępnych w okresie jej przygotowywania, natomiast pozwala na elastyczność działania oraz dokonanie modyfikacji w przypadku, gdy sytuacja ulegnie zmianie lub okaże się nieprzystająca do prognoz.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027 składa się z dwóch zasadniczych części. Za podstawę planowania strategicznego przyjęto diagnozę, która posłużyła identyfikacji i opisowi zjawisk społecznych oraz opracowaniu wniosków i wskazówek, które pozwoliły zaplanować cele i kierunki działań. Diagnoza aktualnej sytuacji społecznej uwzględnia czynniki determinujące warunki i jakość życia ludności, a także zewnętrzne objawy i przyczyny dominujących problemów – w ujęciu zarówno statycznym jak i dynamicznym, opisującym obserwowalne tendencje przynajmniej na przestrzeni ostatnich 3-5 lat, a w niektórych przypadkach nawet dłuższym, aby uwypuklić zachodzące procesy. Tak rozumiana diagnoza opiera się nie tylko na obiektywnych, ilościowych źródłach danych, ale również na bardziej subiektywnych, lecz jakościowych podstawach, czyli opiniach i spostrzeżeniach lokalnych liderów oraz osób profesjonalnie zajmujących się polityką społeczną.

Wśród głównych źródeł danych, wykorzystanych do opracowania diagnozy sytuacji społecznej Gminy Szczytno, należy wskazać Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej i sprawozdania MPRIŚ-03 sporządzane przez gminę, sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Szczytnie i innych jednostek organizacyjnych Gminy, sprawozdania z realizacji programów pomocy społecznej, sprawozdania z działalności Zespołu Interdyscyplinarnego oraz Gminnej Komisji

Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Raporty o stanie Gminy, sprawozdania z realizacji programu współpracy z organizacjami, a także inne informacje pozyskane m.in. ze stron internetowych.

Nieodzowny aspekt planowania strategicznego w samorządzie terytorialnym stanowi aktywny udział przedstawicieli instytucji publicznych oraz organizacji obywatelskich działających w sferze rynku pracy, edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, a także wspierania rodzin oraz grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dzięki uczestnictwu szerokiej grupy podmiotów możliwe jest lepsze zdiagnozowanie sytuacji wyjściowej, jak również płynne i spójne przejście od problemów i potrzeb społecznych do założeń wdrożeniowych. Z uwagi na stan epidemii odstąpiono od organizacji bezpośrednich spotkań, na rzecz badania ankietowego on-line, które zostało przeprowadzone wśród szerokiego grona respondentów, reprezentujących instytucje, organizacje i przedsiębiorców w Gminie Szczytno. W ankiecie wzięły udział 33 osoby, reprezentujące w szczególności instytucjonalny system pomocy i wsparcia, edukację, kulturę, gospodarkę komunalną i mieszkaniową, Radę Gminy, sołtysów oraz mieszkańców. Jej wyniki zostały przedstawione w części diagnostycznej, jak również zostały wykorzystane przy opracowywaniu drugiej części Strategii – wdrożeniowej, prezentującej sposób realizacji strategii, w tym wizję, cele i kierunki działań, wskaźniki realizacji działań oraz ramy finansowe.

Zarówno diagnoza sytuacji społecznej, przeprowadzenie badania ankietowego on-line, jak i całościowe zredagowanie tekstu dokumentu zostało zlecone ekspertowi zewnętrznemu. Jednak stale aktywnie uczestniczyli w tym zadaniu kierownik i pracownicy GOPS w Szczytnie.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027 została poddana konsultacjom społecznym. Przeprowadzono je w okresie od 17 do 28 grudnia 2020 roku na podstawie Zarządzenia nr 162/2020 Wójta Gminy Szczytno z dnia 17 grudnia 2020 roku. W przebiegu konsultacji nie wpłynęła żadna uwaga do projektu Strategii.

1. Kontekst prawny i programowy Strategii

1.1. Uwarunkowania prawne

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi, w świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 *Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1876), zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. W jego ramach należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są to:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej,
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią,
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić następujące:

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 713);
- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 821);
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (Dz. U. 2020 poz. 218);
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi* (t.j. Dz.U. 2019 poz. 2277);
- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 852);
- *Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 685);
- *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1057);
- *Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 176);
- *Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych* (t.j. Dz. U. 2018 poz. 1205);
- *Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1482);
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 426);
- *Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 111);
- *Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych* (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2133);
- *Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów* (t.j. Dz. U. 2020 poz. 808);

- *Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2407).*
- *Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (t.j. Dz. U. 2019 poz. 473).*
- *Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1297).*
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1373).*
- *Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 266).*
- *Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (t.j. Dz. U. 2019 poz. 1390).*

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

1.2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi

Uwarunkowania programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. Są one wytyczną dla działań jednostek samorządu terytorialnego, zapewniając spójność działań i realizację nadrzędnych celów polityki poszczególnych szczebli.

Analizując uwarunkowania wynikające z dokumentów międzynarodowych, należy zwrócić uwagę w szczególności na Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, przyjętą w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Wiodącą siłą, która doprowadziła do przyjęcia Agendy 2030 była Unia Europejska. Obecnie na jej szczeblu trwa debata nad strategią działań w kierunku zrównoważonej Europy. Europa 2030 będzie stanowić odpowiedź na pilne wyzwania stanowiące zagrożenie dla społeczeństwa, dobrobytu gospodarczego i środowiska naturalnego. Nowa forma trwałego rozwoju gospodarczego ma opierać się na gospodarce obiegu zamkniętego, zrównoważonej produkcji żywności „od pola do stołu”, stosowaniu odnawialnych źródeł energii oraz zagwarantowaniu przemiany sprawiedliwej ze społecznego punktu widzenia – priorytetem muszą pozostać inwestycje społeczne w obszarach edukacji, włączenia społecznego, opieki zdrowotnej i długoterminowej, praw mniejszości, równouprawnienia płci i rozwoju obszarów wiejskich.

Analizując dokumenty szczebla krajowego należy zwrócić uwagę przede wszystkim na *Długookresową Strategię Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Jej główny cel stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jego osiągnięcie będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. W 2017 roku Rada Ministrów przyjęła także *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* stanowiącą aktualizację *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Dokument ten określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, czyli rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

Rok 2020 jest końcowym okresem obowiązywania *Krajowego Programu Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020. Nowy wymiar aktywnej integracji*. Określone w nim priorytety nadal wydają się być aktualne. Były to:

- Priorytet I. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży.
- Priorytet II. Zapewnienie spójności działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych na rzecz dzieci i młodzieży.
- Priorytet III. Aktywna integracja w społeczności lokalnej.
- Priorytet IV. Bezpieczeństwo i aktywność osób starszych.
- Priorytet V. Zapobieganie niepewności mieszkaniowej i przeciwdziałanie bezdomności.
- Priorytet VI. Zarządzanie i zmiany strukturalne systemu integracji społecznej.

Istotnym dokumentem jest również *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (KPRES)*, którego cel główny brzmi „Do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”. Będzie on realizowany poprzez cele szczegółowe:

- 1) Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- 2) Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 3) Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- 4) Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

W świetle KPRES uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą cechy podmiotów działających w sektorze, takie jak zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; koncentracja na potrzebach społeczności lokalnych oraz bazowanie na ich zasobach; działania na rzecz dobra wspólnego przez m.in. realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego; a także samodzielność, samopomoc i samowystarczalność. Aspekty te są ważne i w związku z tym niejednokrotnie przywoływane również w strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Na szczeblu gminnym istotna jest implementacja rozwiązań przewidywanych w ramach *Programu rządowego Dostępność Plus 2018-2025*, ustanowionego Uchwałą nr 102/2018 Rady

Ministrów z dnia 17 lipca 2018 r. Jego główny cel stanowi poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia takich jak architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi. Dostępność dotyczy w szczególności osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się; osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobami, kobiet w ciąży, osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego) oraz osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci).

W obszarze polityki senioralnej na uwagę zasługuje *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność*, przyjęta Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnymi i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa. Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze). Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnymi osób starszych to w szczególności ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnymi osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgniarskich, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnymi osób starszych przez instytucje publiczne.

Z punktu widzenia partycypacji społecznej warto również wdrażać założenia *Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, której głównym celem jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Jest on realizowany poprzez cztery cele szczegółowe, tj. kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności i komunikacji; poprawę mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne; usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy; a także rozwój oraz efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego oraz kreatywnego.

Głównym dokumentem strategicznym o charakterze regionalnym jest *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*, przyjęta w dniu 18 lutego 2020 roku do realizacji przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność, kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych;

- rozwój „banków inicjatyw” oraz platform wymiany dobrych praktyk wspierających integrację społeczną;
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;
- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

W województwie warmińsko-mazurskim rok 2020 stanowi końcowy rok obowiązywania kluczowych dokumentów, określających cele i zadania samorządów, instytucji pomocy społecznej, służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Z uwagi jednak na to, że część ich założeń jest nadal aktualnych, warto przytoczyć tu główne cele dokumentu, który na poziomie regionalnych określa cele i zadania samorządów, instytucji pomocy społecznej, służb zatrudnienia oraz podmiotów niepublicznych w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. *Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego do 2020 roku* zawiera wizję społeczeństwa lepiej zintegrowanego; aktywnego społecznie bez względu na wiek, bardziej aktywnego zawodowo i godziwie zarabiającego na życie; lepiej wykształconego; w większym stopniu otwartego na zmiany; bardziej bezpiecznego w wymiarze socjalnym i publicznym oraz zdrowszego dzięki profilaktyce i dostępnej opiece zdrowotnej.

W odpowiedzi na główne problemy regionu takie jak dysfunkcje w rodzinach, wzrost zagrożenia marginalizacją zawodową i społeczną, a także małą aktywność lokalnych społeczności, strategia zakłada osiągnięcie następującego celu głównego „Osoby i rodziny z województwa warmińsko-mazurskiego, ich środowiska lokalne i otoczenie instytucjonalne współdziałają ze sobą i są zaangażowane we wzmacnianie integracji oraz aktywizacji społecznej i zawodowej”. Jego realizacji służą cztery cele strategiczne:

- 1) Rodzina w większym stopniu wykorzystuje swój potencjał oraz żyje w warunkach sprzyjających wypełnianiu funkcji i ról społecznych (Priorytet 1. Prawdopodobnie funkcjonująca rodzina).
- 2) Osoby z grup społecznych zagrożonych wykluczeniem społecznym biorą coraz bardziej aktywny udział w rozwiązywaniu swoich problemów i uczestniczą w życiu społeczności lokalnej (Priorytet 2. Wzmacnianie integracji społecznej).
- 3) Osoby bezrobotne są bardziej gotowe do zmian, aktywne w rozwiązywaniu swoich problemów, bardziej samodzielne życiowo i ekonomicznie oraz częściej wchodzą na rynek pracy dzięki instrumentom aktywnej integracji, w tym ekonomii społecznej (Priorytet 3. Wspieranie aktywności i mobilności zawodowej oraz edukacyjnej osób bezrobotnych).
- 4) Społeczności lokalne aktywniej uczestniczą w zaspokajaniu swoich potrzeb i kreowaniu życia społecznego (Priorytet 4. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego).

Strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać założenia głównych dokumentów strategicznych powiatu i gminy w zakresie polityki społecznej. Do 2021 roku obowiązuje *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Szczycieńskim*. Jej cel główny to „Stworzenie systemu wsparcia i rozwoju przeciwdziałającego wykluczeniu

społecznemu mieszkańców oraz wspierającego wszechstronny rozwój Powiatu Szczycieńskiego”. Cele strategiczne natomiast to:

1. Wsparcie rodziny oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem i rodziną.
2. Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i ich rodzin, w tym niepełnosprawnych oraz starszych.
3. Promowanie właściwych postaw społecznych, ważnych dla przeciwdziałania zjawisku przemocy w rodzinie, przestępczości i uzależnieniom.
4. Aktywizacja i integracja środowisk lokalnych.

W kontekście rozwoju gminy należy odnieść się do *Strategii Ziemi Szczycieńskiej do roku 2020*, tj. dokumentu, który powstał w wyniku współpracy samorządów lokalnych Ziemi Szczycieńskiej. Pomimo iż okres obowiązywania tego dokumentu właśnie się kończy to jego założenia można uznać za aktualne. Cel główny *Strategii Ziemi Szczycieńskiej* brzmi: Wzrost znaczenia gmin powiatu szczycieńskiego w województwie warmińsko-mazurskim w wymiarze:

1. ludnościowym,
2. akademickim,
3. trzech inteligentnych specjalizacji Warmii i Mazur: „ekonomii wody”, „żywności wysokiej jakości”, „drewna i meblarstwa”.

Cele strategiczne Ziemi Szczycieńskiej to wzrost poziomu kapitału społecznego i kapitału ludzkiego, wzrost konkurencyjności, wzrost innowacyjności oraz wzrost integracji. Niniejsza Strategia wpisuje się w szczególności pierwszy z nich, wiążący się z budową społeczeństwa obywatelskiego oraz inicjatywami lokalnymi, a także wsparciem edukacji.

2. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Szczytno

2.1. Położenie i ludność

Gmina Szczytno jest to gmina wiejska, położona w województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie szczycieńskim. Bezpośrednio sąsiaduje ze wszystkimi pozostałymi gminami powiatu szczycieńskiego, czyli gminami wiejskimi Dźwierzuty, Jedwabno, Rozogi i Świętajno, gminami miejsko-wiejskimi Wielbark i Pasym, a także gminą miejską Szczytno, którą otacza ze wszystkich stron. Gminę charakteryzuje dość korzystne położenie komunikacyjne. Na jej obszarze funkcjonuje nowoczesny port lotniczy Olsztyn-Mazury, obsługujący zarówno połączenia krajowe jak i międzynarodowe. Przez gminę przebiegają także istotne dla północnej części kraju drogi, tj. droga krajowa nr 53, łącząca Olsztyn z Ostrołęką; droga krajowa nr 57 łącząca Bartoszyce z Pułtuskim oraz droga krajowa nr 58 Olsztynek-Szczuczyn. Mieszkańcy mogą również korzystać z połączeń kolejowych.

Powierzchnia gminy wynosi 34 624 ha (ponad 346 km²), co stanowi około blisko jedną piątą (17,9%) powierzchni powiatu szczycieńskiego. Gęstość zaludnienia w 2019 roku ukształtowała się tu na poziomie 38 osób/km², czyli nieco wyższym niż ogólnie w powiecie, gdzie wyniosła 36 osób/km² oraz mniejszym w porównaniu do województwa warmińsko-mazurskiego (59 osób/km²). Siedzibą władz gminy jest Szczytno.

Rysunek 1. Gmina Szczytno na tle Powiatu Szczycieńskiego

ŹRÓDŁO: <https://ug.szczytno.pl/informacje-ogolne>

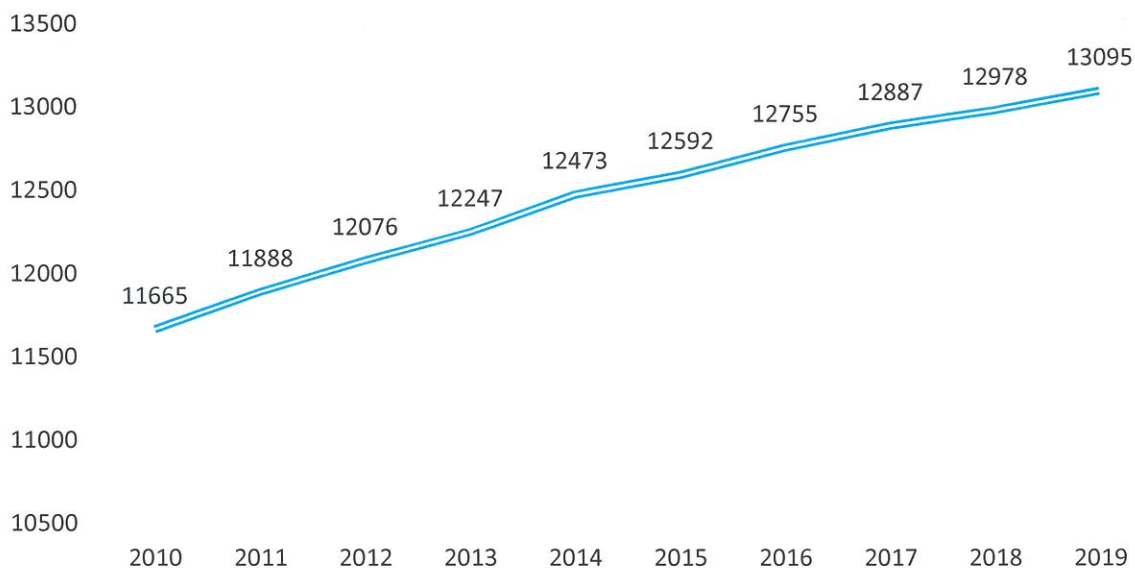
Pod względem administracyjnym gmina obejmuje 51 miejscowości, wchodzących w skład 32 sołectw. Do najliczniej zamieszkałych należą:

- Kamionek (1 030 osób),
- Rudka (1 004 osoby),
- Nowe Gizewo (941 osób),
- Olszyny (936 osób),
- Lipowiec (841 osób),
- Lipowa Góra Wschodnia (608 osób),
- Szymany (535 osób).
- Romany (524 osoby).

Pozostałe miejscowości zamieszkane są przez mniej niż 500 mieszkańców, przy czym najmniejsze liczą jedynie 2 osoby.

Liczba mieszkańców Gminy Szczytno w ostatnich latach wykazuje jednoznaczną tendencję rosnącą, co obecnie dotyczy niewielu gmin wiejskich, charakteryzujących się częściej procesami wyludniającymi niż przyrostem ludności. W świetle danych GUS, w 2019 roku na obszarze gminy faktycznie zamieszkiwało 13 095 osób, czyli o 1430 osób (o 12,3%) więcej niż w 2010 roku i o 117 osób (o 0,9%) więcej niż w 2018 roku. Dynamika zmian w całym analizowanym okresie była dość zróżnicowana, kształtując się na poziomie od 0,9% do 1,9%.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Szczytno w latach 2010-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Na wzrost liczby ludności Gminy Szczytno wpływa przede wszystkim skala migracji gminnych na pobyt stały. W latach 2017-2019 saldo migracji wykazywało wartości dodatnie, co oznacza, że corocznie więcej osób zameldowywało się na terenie gminy niż się z niej wymeldowywało. W 2019 roku wskaźnik ten wyniósł 125, przy czym 284 osoby zameldowały się na pobyt stały w gminie, a 159 wymeldowało się z niej. W 2018 roku saldo migracji kształtowało się na poziomie 96, a w 2017 roku wyniosło 76 osób. Dodatnie saldo migracji może być związane z kilkoma czynnikami, które charakteryzują gminę, w szczególności z jej położeniem wokół Szczytna, które sprzyja przeprowadzce „pod miasto”. Warto tu dodać, że saldo migracji ogólnie dla powiatu szczycieńskiego przyjmuje wartości ujemne – dla przykładu w 2019 roku wynosiło -256 osób.

Mniejszy wpływ na zmiany liczby ludności ma przyrost naturalny odnotowywany w gminie. W analizowanym okresie przyjmował wartość dodatnią, jednak o wartościach zmniejszających się. Podczas gdy w 2017 roku wynosił 43, to w 2019 roku wyniósł już tylko 1. Jest to efekt przede wszystkim znacznego wzrostu liczby zgonów – z 83 do 123 na przestrzeni analizowanych trzech lat. Liczba urodzeń natomiast kształtuje się na zbliżonym poziomie – w 2017 roku było to 126 urodzeń, natomiast w 2019 roku – 124.

W strukturze mieszkańców Gminy Szczytno przeważają mężczyźni, którzy w 2019 roku w liczbie 6 569 stanowili 50,2%. W nieznacznie większym stopniu wzrost mieszkańców gminy dotyczył jednak kobiet, których liczba w 2019 roku w porównaniu do 2010 roku wzrosła o 752, tj. o 13,0%, podczas gdy liczba mężczyzn zwiększyła się o 678, czyli o 11,5%. W 2019 roku współczynnik feminizacji wyniósł w gminie 99, co oznacza, że tyle kobiet przypadało na 100 mężczyzn mieszkających na jej terenie.

Struktura wiekowa mieszkańców Gminy Szczytno jest dość zrównoważona. Analizując funkcjonalne grupy wieku okazuje się, że największe odsetki odnotowywane są w przypadku grup od 40 do 44 lat (8,4%) oraz od 35 do 39 lat (8,3%). W dalszej kolejności należy wskazać osoby w przedziale wiekowym 25-29 lat (7,6%) i 30-34 lata (7,6%). Mieszkańcy do 34 lat łącznie stanowili w strukturze 45,5%, natomiast od 50 lat wzwyż – 30,5%. Warto również wskazać, że 6,5% w strukturze mieszkańców to osoby, które ukończyły 70 rok życia, a mieszkańcy od 85 lat wzwyż to 1,2% ogółu.

Tabela 1. Ludność Gminy Szczytno według funkcjonalnych grup wieku (31.12.2019)

Wyszczególnienie	Liczba			Odsetek	
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
0-4	645	317	328	49,1%	50,9%
5-9	777	417	360	53,7%	46,3%
10-14	926	496	430	53,6%	46,4%
15-19	755	386	369	51,1%	48,9%
20-24	863	444	419	51,4%	48,6%
25-29	997	483	514	48,4%	51,6%
30-34	989	530	459	53,6%	46,4%
35-39	1086	523	563	48,2%	51,8%
40-44	1097	566	531	51,6%	48,4%
45-49	964	486	478	50,4%	49,6%
50-54	831	417	414	50,2%	49,8%
55-59	844	445	399	52,7%	47,3%
60-64	834	408	426	48,9%	51,1%
65-69	632	309	323	48,9%	51,1%
70 i więcej	855	342	513	40,0%	60,0%
85 i więcej	151	41	110	27,2%	72,8%

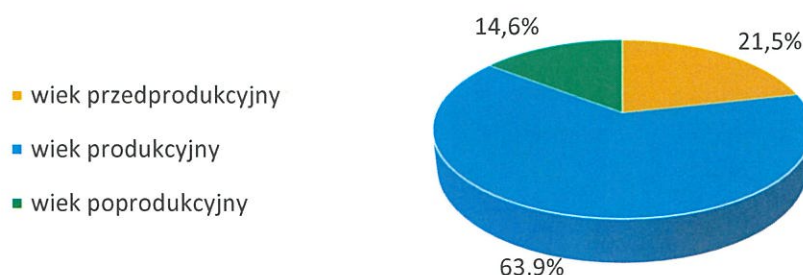
ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Mieszkańcy w najstarszych przedziałach wiekowych to przede wszystkim kobiety, które w grupie osób mających 70 i więcej lat stanowiły 60,0%, a w grupie osób w wieku 85 lat i wzwyż aż 72,8%. Jest to związane przede wszystkim z tym, że średnia długość ich życia jest większa niż w przypadku mężczyzn. W województwie warmińsko-mazurskim dla mężczyzn, którzy są obecnie w wieku 60 lat przeciętne dalsze trwanie życia, czyli średnia liczba lat do przeżycia przy założeniu średniej umieralności z okresu analizy, wynosi 18,3 lata, natomiast dla kobiet 24,1 lat. W odniesieniu do mieszkańców mających 65 lat dane te wynoszą odpowiednio 15,1 i 20 lat.

Zmiany struktury wiekowej mieszkańców Gminy Szczytno w ostatnich latach wskazują na postępujące zjawisko *starzenia się społeczeństwa*. Nie jest ono widoczne jedynie na poziomie gminy, stanowi raczej część procesu, któremu podlegają społeczeństwa w całym kraju oraz państwach Europy Zachodniej. Wynika przede wszystkim z wydłużania się okresu trwania życia ludzkiego, postępu medycyny oraz innych czynników, które wpływają na to, że jakość naszego życia jest coraz wyższa.

Analiza ludności według ekonomicznych grup wieku¹ wskazuje na to, że w 2019 roku 14,6% mieszkańców Gminy Szczytno było w wieku poprodukcyjnym; 21,5% w wieku przedprodukcyjnym, a 63,9% w produkcyjnym okresie życia. Podczas gdy, w porównaniu do 2010 roku, odsetek mieszkańców w najstarszych grupach wiekowych wzrósł o 4,3 punktu, odsetek osób w pozostałych grupach zmniejszył się odpowiednio o 2,9 i 1,4 punktu.

Wykres 2. Struktura mieszkańców Gminy Szczytno według ekonomicznych grup wieku (31.12.2019)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Powyższe dane wskazują na stopniowe zwiększanie się w strukturze społecznej udziału osób w wieku emerytalnym, jednak skala tego zjawiska nie jest obecnie bardzo poważna. Szczególnie jeśli dane dla gminy porównane zostaną z danymi w skali powiatu czy województwa. Okazuje się bowiem, że w 2019 roku 19,3% mieszkańców powiatu szczytnieńskiego było już w poprodukcyjnym okresie życia, natomiast w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego odsetek tych osób sięgał już 20,5%. Na przestrzeni lat 2010-2019 udział osób w wieku poprodukcyjnym w województwie wzrósł o 5,8 punktów procentowych, w powiecie o 5,4 punktu, natomiast w gminie o 4,3 punktu.

Zjawisko *starzenia się* społeczeństwa i umiarkowanej skali tego zjawiska potwierdzają wartości wskaźników obciążenia demograficznego ludności Gminy Szczytno w 2019 roku i ich porównanie do roku 2010. Otóż, w 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie przypadało 22,9 osób w wieku poprodukcyjnym i 56,5 osób w wieku nieprodukcyjnym, czyli odpowiednio o 7,1 i 3,4 punktu więcej niż w 2010 roku. Na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym było natomiast 67,9 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost wskaźnika o 25,6 punktu. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2019 roku wyniósł 16,1, natomiast wskaźnik starości, definiowany jako odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, ukształtował się na poziomie 11,4 punktu. W porównaniu do 2010 roku wskaźniki te wzrosły, odpowiednio o 4,5 i 3,1 punktu.

Tabela 2. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności Gminy Szczytno w latach 2010 i 2019

Wyszczególnienie	2010	2019
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	53,1	56,5
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	42,3	67,9
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	15,8	22,9
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	11,6	16,1
Wskaźnik starości (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej)	8,3	11,4

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

¹ Ekonomiczne grupy wieku to: wiek przedprodukcyjny (dzieci i młodzież do 17 roku życia), wiek produkcyjny (mężczyźni 18-64 lata i kobiety 18-59 lat) oraz wiek poprodukcyjny (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż).

Wartości wskaźników obciążenia demograficznego w gminie kształtują się na niższych poziomach niż w powiecie czy województwie. Dla przykładu, w 2019 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w powiecie przypadało 31,0 osób w poprodukcyjnym okresie życia, a w województwie było to 33,5 osób. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej sięgnął tam odpowiednio 15,5% i 16,6%. Porównanie to pozwala twierdzić, że proces starzenia się społeczeństwa Gminy Szczytno przebiega w sposób umiarkowany i dzięki temu będzie można go jeszcze odwrócić, m.in. poprzez napływ mieszkańców w młodszych grupach wiekowych.

2.2. Gospodarka i rynek pracy

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Jedną z głównych gałęzi gospodarki Gminy Szczytno jest rolnictwo, oparte na gospodarstwach indywidualnych. Prawie 40% ogólnej powierzchni gminy zajmują użytki rolne, w tym 56% (7 654 ha) stanowią grunty orne, a 44% (6 037 ha) łąki i pastwiska. W 2019 roku funkcjonowało tu 621 gospodarstw, czyli o 3 więcej niż w 2018 roku. Spośród nich 94,4% posiadało powierzchnię powyżej 1 hektara; 67,1% to gospodarstwa o powierzchni od 5 hektarów wzwyż; 44,8% - od 10 hektarów wzwyż, a 29,1% - od 15 hektarów wzwyż.

Tabela 3. Gospodarstwa rolne z terenu Gminy Szczytno, wg grup obszarowych użytków rolnych

Powierzchnia gospodarstwa	Liczba gospodarstw	
	2018	2019
ogółem	618	621
do 1 ha włącznie	31	30
powyżej 1 ha razem	587	586
1 - 5 ha	170	175
1 - 10 ha	309	309
1 - 15 ha	406	406
5 - 10 ha	139	139
5 - 15 ha	236	236
10 -15 ha	97	97
5 ha i więcej	417	417
10 ha i więcej	278	278
15 ha i więcej	181	181

ŹRÓDŁO: RAPORT O STANIE GMINY SZCZYTNO ZA 2019 R.

Większość gospodarstw w Gminie Szczytno prowadzi produkcję wielokierunkową, nie określając wyraźnie swojej specjalizacji. W strukturze upraw dominują tu zboża, kukurydza oraz „zielonka”, a chów zwierząt koncentruje się wokół bydła opasowego i mlecznego oraz drobiu. Walory przyrodnicze tworzą sprzyjające warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego oraz agroturystyki.

Na obszarze Gminy Szczytno w 2019 roku zarejestrowane były 1 082 podmioty gospodarki narodowej, co oznacza, że w porównaniu do 2017 roku liczba ta wzrosła o 133, czyli o 14,0%. Zdecydowana większość podmiotów funkcjonuje w sektorze prywatnym – w 2019 roku stanowiły one 98,9% ogółu. Biorąc natomiast pod uwagę wielkość podmiotów, to okazuje się, że aż 1 054 podmioty (97,4%) zatrudniało w analizowanym okresie nie więcej niż 9 pracowników, w 22 podmiotach (2,0%) zatrudnionych było od 10 do 49 pracowników, 6 podmiotów (0,6%) mieściło się w klasie wielkości od 50 do 249 osób. Warto również wskazać, że aż 86,6% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w gminie w 2019 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Nasylenie podmiotami gospodarczymi Gminy Szczytno można scharakteryzować jako średnie. Na każdy 1000 mieszkańców w 2019 roku przypadały tu 83 podmioty gospodarki narodowej, podczas gdy w powiecie szczycieńskim wskaźnik ten kształtował się na poziomie 80 podmiotów, a w województwie warmińsko-mazurskim sięgał 93. Na każdy 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie przypadało 129,3 podmiotów, co wskazuje na lepszą sytuację w gminie niż w powiecie, gdzie wskaźnik ten wynosił 128,5. W województwie kształtował się na poziomie 151,4.

Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	949	997	1 082
- 0-9 pracowników	913	967	1 054
- 10-49 pracowników	29	24	22
- 50-249 pracowników	7	6	6
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	814	862	937
Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	74	77	83
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	114,2	119,5	129,3

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

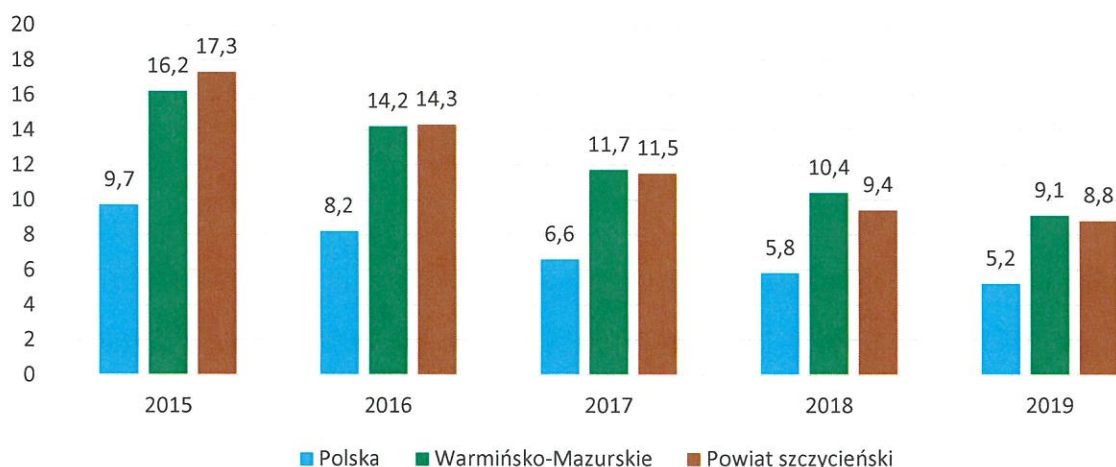
Największa część podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Szczytno w 2019 roku funkcjonowała w sekcji G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle* – 241 podmiotów (22,3%) oraz w sekcji F *Budownictwo* – 214 podmiotów (19,8%). W dalszej kolejności należy wskazać sekcję C *Przetwórstwo przemysłowe* – 115 podmiotów (10,6%), sekcje S i T *Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby* – 71 podmiotów (6,6%), sekcję A *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* – 66 podmiotów (6,1%), sekcję H *Transport i gospodarka magazynowa* – 64 podmioty (5,9%) oraz sekcję Q *Opieka zdrowotna i pomoc społeczna* – 61 podmiotów (5,6%). W świetle danych GUS liczba pracujących² w Gminie Szczytno w 2019 roku wynosiła 878 osób, co oznacza spadek w porównaniu do 2017 roku o 34 osoby, tj. o 3,7%. Liczba bezrobotnych

² Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

zarejestrowanych w urzędzie pracy wyniosła natomiast 376 i w odniesieniu do 2017 roku spadła o 74, czyli o 16,4%.

O sytuacji społeczno-ekonomicznej świadczy także wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na to, że stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, zaprezentowane dane dotyczące całego powiatu szczycieńskiego. Analiza lat 2015-2019 wskazuje, że powiat szczycieński charakteryzował się większą dynamiką spadku stopy bezrobocia. Zmniejszanie się skali bezrobocia rejestrowanego było w tym czasie charakterystyczne dla całego kraju, przy czym zaobserwowano tendencję, zgodnie z którą bezrobocie spadało w większym stopniu na obszarach, które były nim bardziej dotknięte i wykazywały wyższe wartości.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2015-2019

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W 2019 roku stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim wyniosła 8,8%, podczas gdy w województwie 9,1%. Najniższe wartości wykazywała dla całego kraju, gdzie ukształtowała się na poziomie 5,2%. Warto jednak zauważyć, że dynamika spadku tego wskaźnika była w analizowanym okresie najwyższa w powiecie szczycieńskim, gdzie stopa bezrobocia zmniejszyła się aż o 8,5 punktu, podczas gdy w województwie o 7,1, a w kraju o 4,5 punktu. Zmniejszył się również w tym czasie odsetek bezrobotnych z terenu gminy zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – z 8,9 w 2015 roku do 4,5 w 2019 roku. Dla porównania, wskaźnik ten w powiecie szczycieńskim wynosił w 2019 roku również 4,5 i zmniejszył się o 4,5 punktu, natomiast w województwie jego wartość wynosiła 5,2, a odnotowany spadek – 3,9 punktu. Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

2.3. Zasoby i warunki mieszkaniowe

Na jakość życia mieszkańców bezpośrednio wpływają ich warunki mieszkaniowe. W latach 2017-2019 liczba mieszkań w Gminie Szczytno systematycznie rosła. W 2019 roku do użytku oddano 79 mieszkań w gminie, a w całym analizowanym okresie było to łącznie 237 mieszkań. Zasoby mieszkaniowe opierają się tu przede wszystkim na budownictwie indywidualnym, w

latach 2017-2019 tylko jedno z oddanych do użytku mieszkań było przeznaczone na sprzedaż lub wynajem.

W 2019 roku w gminie znajdowało się 3 166 budynków mieszkalnych, w których było 3 869 mieszkań. Liczba budynków w analizowanym okresie wzrosła o 213, tj. o 7,2%, natomiast liczba mieszkań zwiększyła się o 163, czyli o 4,4%. Na każdy tysiąc mieszkańców w 2019 roku przypadało tu 295,5 mieszkań, czyli o 7,9 więcej niż w 2017 roku.

Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkań w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Mieszkania oddane do użytkowania	74	84	79
- indywidualne	73	84	79
- przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	1	0	0
Budynki mieszkalne w gminie	2 953	3 033	3 166
Mieszkania	3 706	3 790	3 869
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)	92,1	93,0	93,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	26,5	27,1	27,7
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	3,48	3,42	3,38
Mieszkania na 1000 mieszkańców	287,6	292,0	295,5

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Warto zauważyć, że warunki mieszkaniowe w Gminie Szczytno ulegają systematycznej poprawie. Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania w latach 2017-2019 wzrosła o 1,7 m², a przeciętna powierzchnia użytkowa przypadająca na osobę zwiększyła się o 1,2 m². Średnia liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie to 3,38, co oznacza spadek o 0,1 w porównaniu do 2017 roku. Wskazane powyżej dane korespondują z tendencją wzrostową liczby mieszkańców gminy, związaną ściśle z napływem nowych mieszkańców. Decyzja o osiedleniu się na terenie gminy nierzadko bowiem skutkuje budową nowego domu, co wpływa na wskaźniki oraz statystyczną poprawę warunków mieszkaniowych. Nadal jednak część mieszkańców funkcjonuje w mieszkaniach czy lokalach nie zapewniających wystarczającej jakości życia. Mowa tu o najuboższych mieszkańcach gminy, którzy są wykluczeni z dostępu do mieszkań lub żyją w bardzo trudnych warunkach. Jednym z zadań samorządu lokalnego jest zapewnienie im odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Zasób mieszkaniowy Gminy Szczytno stanowią lokale mieszkalne, lokale socjalne i pomieszczenia tymczasowe, położone w budynkach komunalnych stanowiących własność gminy oraz budynkach wspólnot mieszkaniowych z jej udziałem. Ich stan techniczny ocenia się jako średni, większość lokali (18) znajduje się w budynkach wzniesionych przed 1945 rokiem. W zasobach gminy są 32 lokale mieszkalne, w tym 2 lokale socjalne i 1 tymczasowy o łącznej powierzchni 1 293,95 m². Średnia powierzchnia jednego lokalu mieszkalnego wynosi 41,09 m². Spośród mieszkań będących w zasobie gminy, 19 wyposażonych jest w łazienkę, 10 ma centralne ogrzewanie, a w 13 jest centralnie podgrzewana woda. Potrzeby mieszkaniowe mieszkańców Gminy Szczytno można szacować na podstawie ilości wniosków osób ubiegających się o przydział lokali na przestrzeni ostatnich lat, która wynosi średniorocznie 14. Możliwości gminy w zakresie zapewnienia potrzeb mieszkaniowych szacuje się natomiast na poziomie 1 lokalu rocznie.

2.4. Pomoc społeczna

Instytucjonalny system pomocy społecznej organizowany jest na rzecz osób i rodzin, doświadczających trudnych sytuacji życiowych – szczególnie wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać wyzwań i barier wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej to między innymi na samorządzie gminy spoczywa obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej wobec jej mieszkańców. W świetle art. 15 tejże ustawy, pomoc społeczna polega przede wszystkim na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń,
- 2) pracy socjalnej,
- 3) prowadzeniu i rozwoju odpowiedniej infrastruktury socjalnej,
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych,
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W zakresie pomocy społecznej gmina realizuje szereg zadań, zarówno własnych, jak i zleconych przez administrację rządową. Do tych pierwszych należą przede wszystkim zadania o charakterze obowiązkowym, takie jak m.in. udzielanie schronienia; zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym; przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych, okresowych i celowych; praca socjalna; organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania; prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych; dożywianie dzieci; sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym; kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu. Do zadań własnych gminy należy również przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze; prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki; opracowanie i realizacja projektów socjalnych; podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznanych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych; współpraca z PUP w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy.

Oprócz zadań własnych, gmina realizuje również zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, w szczególności takie jak organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi; prowadzenie i rozwój infrastruktury ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi; realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia; wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki; przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywiołową lub ekologiczną; a także przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom.

Istotne zadania gminy wynikają również z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w świetle której gmina ma obowiązek m.in. tworzenia oraz rozwoju systemu opieki nad dzieckiem oraz pracy z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, współfinansowania pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Jednostką wykonującą zadania gminy w zakresie pomocy społecznej i wspierania rodziny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczytnie. Realizuje on ustawowe zadania w zakresie pracy z osobami i rodzinami znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej, polegające w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń (np. zasiłek celowy, zasiłek okresowy); pracy socjalnej; realizacji usług opiekuńczych; analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych; rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W latach 2017-2019 w Gminie Szczytno liczba rodzin i osób korzystających ze wsparcia zmniejszyła się. Było to spowodowane z jednej strony usamodzielnianiem się podopiecznych i ich odchodzeniem z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmianą dochodów osób i rodzin, wpływającą na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze Rodzina 500+, które spowodowało, iż część rodzin rezygnuje ze wsparcia GOPS, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej.

W 2019 roku świadczenie z pomocy społecznej przyznano 543 osobom z 370 rodzin, w których funkcjonowały 853 osoby. W porównaniu do 2017 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia spadła o 178 (o 24,7%), liczba rodzin zmniejszyła się o 98 (o 20,9%), natomiast liczba osób w rodzinach o 344 (o 28,7%). W omawianej perspektywie czasowej zmniejszyła się również liczba osób korzystających długotrwale z pomocy społecznej – podczas gdy w 2017 roku kształtowała się na poziomie 462, tj. 64,1% wszystkich osób, którym przyznano świadczenie, w 2019 roku było to 310 osób, które stanowiły 57,1% w strukturze świadczeniobiorców.

Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba osób, którym przyznano świadczenie	721	619	543
- w tym długotrwale korzystające	462	369	310
Liczba rodzin	468	429	370
Liczba osób w rodzinach	1 197	1 019	853

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; specjalistyczne usługi opiekuńcze; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu opieki społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy i odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Struktura świadczeń przyznawanych przez GOPS w Szczytnie wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń pieniężnych. W 2019 roku otrzymało je 317 osób z 299 rodzin, w których funkcjonowało 555 osób. Najwięcej osób otrzymywało zasiłki celowe – ich liczba w 2019 roku wyniosła 288, co oznacza spadek w porównaniu do 2017 roku o 57 osób (o

16,5%). W przypadku 250 osób był to zasiłek przyznawany w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”.

Tabela 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Zasiłek stały	120	112	105
- dla osoby samotnie gospodarującej	87	88	87
- dla osoby w rodzinie	33	24	18
Zasiłek okresowy	143	132	121
- z tytułu bezrobocia	74	62	56
- z tytułu długotrwałej choroby	3	8	4
- z tytułu niepełnosprawności	24	22	28
Zasiłek celowy	345	316	288

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

W drugiej kolejności należy wskazać zasiłek okresowy, który w 2019 roku otrzymało 121 osób, czyli o 22 osób (o 15,4%) mniej niż w 2017 roku. Największa ich część (56; tj. 46,3%) pobierała go z tytułu bezrobocia, podczas gdy zasiłki z powodu niepełnosprawności otrzymywało 28 osób (23,1%), a z powodu długotrwałej choroby – 4 mieszkańców (3,3%). Na trzecim miejscu należy wskazać zasiłki stałe, które w 2019 roku przyznano 105 osobom. Większość z nich to osoby samotnie gospodarujące, które w liczbie 87 stanowiły 82,9% osób otrzymujących zasiłek stały, natomiast pozostałe 18 osób funkcjonowało w rodzinie. Liczba osób otrzymujących zasiłek stały w latach 2017-2019 zmniejszyła się o 15, tj. o 12,5%.

Świadczenia niepieniężne w gminie w 2019 roku otrzymywały 252 osoby ze 152 rodzin, w których funkcjonowały 493 osoby. W ich ramach 224 dzieci otrzymało posiłek w ramach Programu „Posiłek w szkole i w domu”, 6 osobom udzielono schronienia, 1 osobie sprawiono pogrzeb, a w przypadku 31 osób gmina poniosła odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej przez GOPS w Szczytnie w 2019 roku należy wskazać następujące:

- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – 275 rodzin (694 osoby w rodzinach);
- ubóstwo – 265 rodzin (613 osób);
- niepełnosprawność – 162 rodziny (285 osób);
- długotrwała lub ciężka choroba – 115 rodzin (204 osoby);
- bezrobocie – 108 rodzin (282 osoby).

Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w gminie występowały rzadziej lub wcale. W 2019 roku 10 rodzin (10 osób) otrzymało wsparcie z tytułu bezdomności, 9 rodzin (13 osób) z tytułu alkoholizmu, 5 rodzin (13 osób) z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa, 5 rodzin (5 osób) z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego, 3 rodziny (8 osób) z powodu przemocy w rodzinie, 2 rodziny (6 osób) z uwagi na zdarzenie losowe i 2 osoby z powodu narkomanii. Warto jednak mieć na uwadze, że statystyki pomocy społecznej nie zawsze odzwierciedlają skalę problemów, które uznawane są za powód do wstydu, które mogą być długo nieuświadomione i niezauważone. Z tego względu problemy takie jak uzależnienia czy przemoc mogą kryć się pod innymi dysfunkcjami i trudnościami, do których łatwiej się przyznać, takimi jak bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność.

Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017		2018		2019	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	351	876	312	709	265	613
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	8	8	9	9	10	10
Potrzeba ochrony macierzyństwa	0	0	8	43	5	13
- w tym wielodzietność	0	0	7	36	1	4
Bezrobocie	157	471	130	337	108	282
Niepełnosprawność	199	392	186	326	162	285
Długotrwała lub ciężka choroba	139	278	162	306	115	204
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	332	873	276	740	275	694
- w tym rodziny niepełne	46	125	40	108	36	91
- w tym rodziny wielodzietne	72	394	59	325	53	296
Przemoc w rodzinie	9	28	4	20	3	8
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	15	25	9	12	9	13
Narkomania	1	1	1	1	2	2
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1	1	4	4	5	5
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	4	18	1	6	2	6
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0	0

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Ważny obszar aktywności GOPS stanowi praca socjalna, czyli interdyscyplinarna działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról

społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi³. Praca socjalna realizowana jest w oparciu o diagnozę sytuacji klienta, opracowanie planu pomocy i wsparcia w zależności od indywidualnej sytuacji oraz posiadanego potencjału osobistego. Ważne jest systemowe i całościowe podejście do osoby i rodziny w zależności od zdiagnozowanych problemów. Praca socjalna najczęściej polega m.in. na udzielaniu informacji, wskazówek i pomocy przy rozwiązywaniu trudnych spraw życiowych, świadczeniu poradnictwa oraz współpracy z innymi podmiotami pomocy społecznej. W 2019 roku pracą socjalną w gminie objętych było 570 rodzin, w których funkcjonowały 1 293 osoby, w tym wyłącznie pracą socjalną 200 rodzin i 442 osoby, co oznacza spadek liczby rodzin w porównaniu do 2017 roku o 113 i zmniejszenie się o 386 liczby osób w rodzinach objętych pracą socjalną.

Lokalny system pomocy i wsparcia tworzą także: Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Szczytnie oraz działający przy niej Punkt Konsultacyjno-Informacyjny dla Osób Uzależnionych, Współuzależnionych oraz dotkniętych przemocą w rodzinie, a także Zespół Interdyscyplinarny do spraw przeciwdziałania przemocy w rodzinie w Gminie Szczytno.

Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie pomocy społecznej zaspokajają również placówki prowadzone przez Powiat Szczeciński, tj.:

- ⇒ Dom Pomocy Społecznej w Szczytnie przeznaczony dla osób przewlekle psychicznie chorych (171 miejsc) i jego filia w Spychowie (25 miejsc);
- ⇒ Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Szczytnie (6 miejsc);
- ⇒ Środowiskowy Dom Samopomocy w Szczytnie typu mieszanego (A – dla osób przewlekle psychicznie chorych; B – dla osób upośledzonych umysłowo; C – dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych), dysponujący 69 miejscami oraz jego filia w Piasutnie z 60 miejscami.

Jako uzupełnienie lokalnego systemu pomocy i wsparcia w zakresie pomocy społecznej i rynku pracy należy wskazać również Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie, Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Szczytnie, a także Powiatowy Urząd Pracy w Szczytnie.

2.5. Edukacja, wychowanie i kultura

Zgodnie z art. 7 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. Zadania oświatowe wynikają ponadto z postanowień ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz z ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela. Realizując zadania ustawowe Gmina Szczytno prowadzi następujące placówki:

- Gminne Przedszkole „Jasia i Małgosi” w Lipowcu,
- Gminne Przedszkole w Nowinach,
- Szkoła Podstawowa w Rudce,
- Szkoła Podstawowa w Olszynach,
- Szkoła Podstawowa im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego w Lipowcu,
- Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Szymanach,
- Szkoła Podstawowa w Wawrochach.

W szkołach podstawowych Gminy Szczytno w roku szkolnym 2018/2019 uczyło się 704 uczniów, natomiast do przedszkoli i oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych uczęszczało 312 przedszkolaków.

³ Art. 6 pkt. 12 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

Na terenie gminy funkcjonowały ponadto 3 niepubliczne zespoły szkolno-przedszkolne, dotowane przez Gminę Szczytno. Były to:

- Niepubliczny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Trelkowie im. Wandy Chotomskiej,
- Niepubliczny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Romanach,
- Niepubliczny Zespół Szkolno-Przedszkolny w Gawrzyżkach.

Do niepublicznych placówek uczęszczało 150 dzieci, w tym 104 uczniów i 46 przedszkolaków. Należy również wskazać, że dzieci z Gminy Szczytno uczęszczają również, na mocy porozumień, do żłobków, przedszkoli i szkół w Szczytnie. W roku szkolnym 2018/2019 było to 695 dzieci, w tym 106 w przedszkolach, 525 w szkołach podstawowych i 64 w gimnazjum.

Samorządową instytucją kultury w gminie jest Gminna Biblioteka Publiczna w Lipowcu z filiami w Olszynch, Kamionku i Szymanach. Na jedną placówkę biblioteczną w latach 2017-2019 wzrosła tu liczba ludności przypadająca na placówkę biblioteczną – o 52, tj. o 1,6%. Zmniejszyła się natomiast, z 95 do 74, liczba czytelników bibliotek publicznych na 1000 ludności. W analizowanym okresie spadła także liczba wypożyczeń księgozbioru na 1 czytelnika z 19,8 do 16,2 woluminów oraz księgozbiór przypadający na 1000 ludności – z 1 643,9 do 1 605,7.

Tabela 9. Wybrane wskaźniki dotyczące bibliotek w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Ludność na 1 placówkę biblioteczną	3 222	3 245	3 274
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	1 643,9	1 606,9	1 605,7
Czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	95	79	74
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	19,8	19,7	16,2

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Uzupełnienie zasobów lokalnej polityki społecznej w zakresie edukacji, wychowania i kultury stanowią instytucje funkcjonujące na szczeblu powiatu, takie jak Zespół Szkół Nr 1 im. Stanisława Staszica w Szczytnie, Zespół Szkół Nr 2 im. Jędrzeja Śniadeckiego w Szczytnie, Zespół Szkół Nr 3 im. Jana III Sobieskiego w Szczytnie oraz Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Janusza Korczaka w Szczytnie. Należy wskazać również, że w Szczytnie funkcjonuje Wyższa Szkoła Policji. Analizując natomiast dostęp mieszkańców do kultury, trzeba zwrócić uwagę na to, że bliskość Szczytna umożliwia im uczestnictwo w wydarzeniach organizowanych na terenie miasta. Do jednych z większych i bardziej znanych należą Dni i Noce Szczytna, będące trzydniowym świętem Szczytna obfitującym w wiele wydarzeń kulturalno-rozrywkowych.

2.6. Bezpieczeństwo publiczne

Główna instytucja, której zadaniem jest pilnowanie przestrzegania prawa na terenie gminy, ściganie przestępców oraz zapewnienie ochrony i pomocy w sytuacjach kryzysowych zarówno wobec ludzi jak i mienia, to Komenda Powiatowa Policji w Szczytnie. Obszar gminy obsługuje dwóch dzielnicowych.

Ochronę przeciwpożarową zapewnia Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Szczytnie oraz 7 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej – w Płozach, Olszynch, Trelkowie, Gawrzyżkach, Szymanach, Romanach i Lipowcu. Zagrożenia bezpieczeństwa pożarowego w Gminie Szczytno to przede wszystkim miejscowe zagrożenia, których w latach 2018-2019 odnotowano łącznie 183. Wśród nich najwięcej było miejscowych zagrożeń o charakterze lokalnym, które w 2019 roku stanowiły 79,5% ogółu. W 2019 roku odnotowano ponadto 52

pożary, czyli o 10 mniej niż rok wcześniej. Były to głównie pożary małe (90,4%). Wskaźnik obrazujący liczbę zdarzeń przypadających na 1 000 mieszkańców w 2019 roku ukształtował się na poziomie 11,08, czyli niższym niż w powiecie szczycieńskim, gdzie wyniósł 13,14.

Tabela 10. Zdarzenia według rodzaju w Gminie Szczytno w latach 2018-2019

Wyszczególnienie	2018	2019
Pożary	62	52
Miejskowe zagrożenia	100	83
Fałszywe alarmy	10	8
Ogółem	172	143

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH KP PSP W SZCZYTNIE

Jednym z elementów bezpieczeństwa publicznego jest ochrona zdrowia. W Gminie Szczytno funkcjonują dwa podmioty zapewniające mieszkańcom dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej. Są to: Samodzielny Niepubliczny ZOZ „Pomoc” w Lipowcu oraz Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Szymanach. W świetle danych GUS w 2019 roku w ramach podstawowej opieki zdrowotnej mieszkańcom Gminy Szczytno udzielono 9 777 porad lekarskich, czyli o 233 (o 2,3%) mniej niż w 2017 roku. Łącznie w latach 2017-2019 udzielono 29 462 porady.

Ze względu na bliskość Szczytna mieszkańcy gminy mają również dostęp do przychodni i poradni specjalistycznych znajdujących się w mieście. Usługi w zakresie hospitalizacji osób potrzebujących całodobowych lub całodziennych świadczeń medycznych, ambulatoryjnej specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz pomocy doraźnej świadczy Zespół Opieki Zdrowotnej w Szczytnie. W szpitalu funkcjonują oddziały: wewnętrzny, położniczo-ginekologiczny, dziecięcy, chirurgiczny z pododdziałami ortopedycznymi oraz oddział intensywnej terapii. Przy szpitalu znajdują się poradnie m.in. kardiologiczna, ginekologiczno-położnicza, chirurgiczna oraz urazowo-ortopedyczna, a także nocna i świąteczna opieka zdrowotna.

W obszarze bezpieczeństwa publicznego należy również wskazać podmioty, takie jak Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczną w Szczytnie, Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Szczytnie, a także Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Szczytnie.

2.7. Aktywność mieszkańców

Zaangażowanie społeczne może przyjmować różnorodne formy – od pomocy sąsiedzkiej i dbałości o czystość najbliższego otoczenia, poprzez działalność w grupach nieformalnych, wolontariat, udział w wyborach i referendach, aż po aktywność w kreowaniu lokalnych polityk publicznych, wyrażającą się np. w inicjowaniu i udziale w konsultacjach społecznych.

Pod względem rozwoju lokalnego, kluczowym obszarem aktywności społeczeństwa jest zaangażowanie w dobrowolną działalność w ramach organizacji pozarządowych, będących przestrzenią nabywania różnych doświadczeń i umiejętności społecznych⁴. W świetle danych Krajowego Rejestru Sądowego swoją siedzibę na terenie Gminy Szczytno ma 20 podmiotów⁵, nie licząc organizacji będących w stanie likwidacji. Zgodnie z KRS są to:

- 1) Ochotnicza Straż Pożarna w Płozach,
- 2) Ochotnicza Straż Pożarna w Olszynach,

⁴ Sułek, A. (2013). Stan społeczeństwa obywatelskiego. Doświadczenie, działania dla społeczności i kompetencje obywatelskie. Diagnoza Społeczna 2013 Warunki i Jakość Życia Polaków - Raport.

⁵ <https://ems.ms.gov.pl/krs/wyszukiwaniepodmiotu?t:lb=t> stan na 14 listopada 2020 r.

- 3) Ochotnicza Straż Pożarna w Trelkowie,
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Gawrzyżkach,
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Szymanach,
- 6) Ochotnicza Straż Pożarna w Lipowcu,
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Romanach,
- 8) Ludowy Zespół Sportowy „Strażak” Olsztyny z siedzibą w Olszynie,
- 9) Stowarzyszenie Twórców i Orędowników Kultury „Anima”,
- 10) Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej „Lipowiec”,
- 11) Stowarzyszenie „Pod lipą”,
- 12) Radosne Lemanie,
- 13) Stowarzyszenie Taka Rudka,
- 14) Stowarzyszenie Płotywni,
- 15) Fundacja Ziemi Warmińsko-Mazurskiej,
- 16) Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Mazurskie Źródła”,
- 17) Stowarzyszenie Przyjaciół Wsi Płoty,
- 18) Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Kamionek i Lipowa Góra Zachodnia,
- 19) Aktywne Romany,
- 20) Stowarzyszenie Mazurskie Olszyny,
- 21) Fundacja Urszuli Rykowskiej,
- 22) Fundacja „Manufaktura Smaku”,
- 23) Fundacja Sumus.

W rejestrze stowarzyszeń zwykłych figuruje ponadto Bractwo Motocyklowe Galindia, Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej „Hucułka”, Stowarzyszenie Zwykłe „Trelkówko” oraz Stowarzyszenie Zwykłe „Pozytywnie i do przodu”. Na terenie gminy swoją siedzibę mają także kluby sportowe, tj. Gminny Klub Sportowy Szczytno, Klub Sportowy „Body Shape”, Klub Sportowy SZCZYCIEŃSKI KLUB AIKIDO „YUDOKAN”, z siedzibą w Lipowej Górze Wschodniej, FOOTBALL ACADEMY SZCZYTNO oraz Uczniowski Klub Sportowy Akademia Boks Olimpijskiego „Jurand Szczytno”.

Wskazane organizacje reprezentują różne obszary życia społecznego, w tym m.in. rozwój lokalny i aktywizację społeczności, sport, kulturę, bezpieczeństwo publiczne. Warto jednak wskazać, że siedziba organizacji nie warunkuje jej działalności na rzecz mieszkańców gminy. Część organizacji wymienionych na powyższej liście działa na innym obszarze, jak również są organizacje mające siedzibę poza gminą, jednak podejmują z nią aktywną współpracę.

Gmina Szczytno współpracuje z organizacjami pozarządowymi na podstawie rocznych programów współpracy. W 2019 roku na realizację zadań publicznych przyznano organizacjom dotacje w łącznej wysokości 121 180,00 zł, spośród których 85 000,00 zł wydatkowano w obszarze wspierania kultury fizycznej i sportu; 20 820,00 zł w obszarze nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania oraz 15 360,00 zł w obszarze kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W porównaniu do 2018 roku kwota środków wydatkowanych na realizację zadań publicznych wzrosła o 26 598,00 zł, natomiast w odniesieniu do 2017 roku – o 51 180,00 zł.

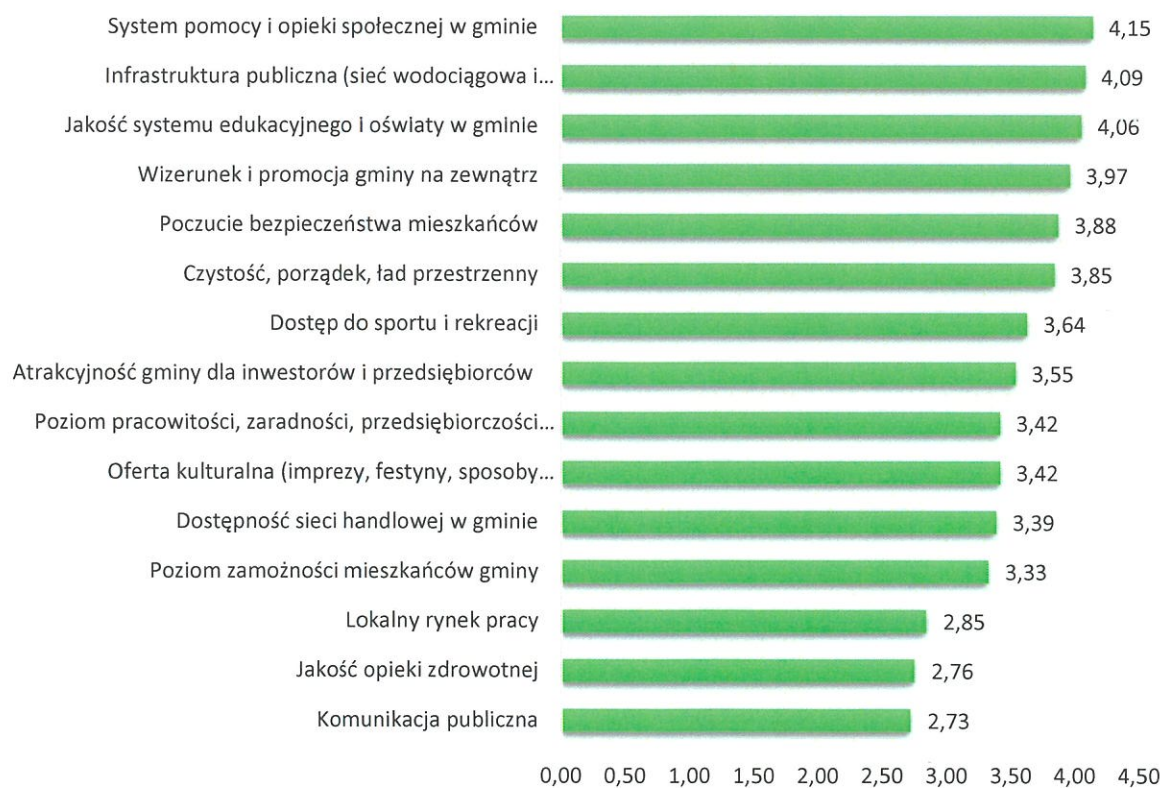
2.8. Sytuacja społeczna gminy w opinii lokalnych liderów

W opinii lokalnych liderów sytuacja społeczna gminy prezentuje się dobrze, aczkolwiek wspólnota samorządowa nie jest wolna od problemów i dysfunkcji. Część mieszkańców na co dzień doświadcza różnych barier, które utrudniają im zapewnianie sobie odpowiednich warunków socjalno-bytowych, a także dostęp do rynku pracy i edukacji oraz integrację społeczną.

Respondenci badania ankietowego dość dobrze oceniają aktualne warunki życia mieszkańców gminy. Większość (66,7%) ocenia je jako „bardzo dobre”, „raczej dobre” lub „dobre”, a 12,1% uważa, że są one „średnie”. Tylko dwie osoby twierdziły, że warunki życia są „raczej złe”, a 15,2% badanych nie miało na ten temat zdania. W opinii większości respondentów (66,7%) w ostatnich latach jakość życia mieszkańców gminy wzrosła.

Lokalni liderzy zostali ponadto poproszeni o ocenę wybranych czynników wpływających na jakość życia w gminie na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało *bardzo nisko* a 5 *bardzo wysoko*. Spośród wskazanych piętnastu czynników respondenci najwyżej ocenili system pomocy i opieki społecznej (4,15), infrastrukturę publiczną (4,09), jakość systemu edukacyjnego i oświaty w gminie (4,06). W dalszej kolejności należy wskazać wizerunek i promocję gminy na zewnątrz (3,97), poczucie bezpieczeństwa mieszkańców (3,88), czystość, porządek i ład przestrzenny (3,85), dostęp do sportu i rekreacji (3,64), atrakcyjność gminy dla inwestorów i przedsiębiorców (3,55), poziom pracowitości i zaradności mieszkańców (3,42), ofertę kulturalną (3,42), dostępność sieci handlowej w gminie (3,39) oraz poziom zamożności mieszkańców (3,33). Poniżej średniej oceniono natomiast lokalny rynek pracy (2,85), jakość opieki zdrowotnej (2,76) oraz komunikację publiczną (2,73).

Wykres 4. Ocena czynników wpływających na jakość życia w Gminie Szczytno

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH ON-LINE.

Według badanych, głównymi problemami i trudnościami życiowymi, doświadczanymi przez mieszkańców gminy są:

- niewielkie zarobki/niska emerytura bądź renta (87,9%);
- brak stałego zatrudnienia (63,6%),
- uzależnienie członka rodziny (60,6%),
- zadłużenie rodziny (42,4%),
- choroba (36,4%),
- trudności wychowawcze i konflikty z dzieckiem (24,2%),
- brak pieniędzy na bieżące wydatki (21,2%),
- złe warunki mieszkaniowe (18,2%),
- przemoc (9,1%).

W opinii lokalnych liderów w Gminie Szczytno najtrudniej żyje się osobom starszym (72,7%), osobom niepełnosprawnym i chorującym, w tym psychicznie (60,6%), a także osobom i rodzinom dotkniętym problemem uzależnienia (54,5%) bądź problemem przemocy (48,5%). W odpowiedziach badanych osób pojawiały się również, choć w mniejszej skali, osoby i rodziny ubogie (36,4%), dotknięte bezrobociem (36,4%), a także samotni rodzice (24,2%). Pojedyncze osoby wskazywały na dzieci i młodzież oraz rodziny wielodzietne.

3. Strategiczne wyzwania lokalnej polityki społecznej na lata 2021-2027

Wyzwania lokalnej polityki społecznej zostały zdiagnozowane przede wszystkim na bazie przeprowadzonej diagnozy, badania ankietowego lokalnych liderów oraz podsumowania wdrażania Strategii obejmującej perspektywę lat 2008-2020.

3.1. Bezradność opiekuńczo-wychowawcza rodzin

Bezradność opiekuńczo-wychowawcza i w prowadzeniu gospodarstwa domowego stanowiła w 2019 roku główny powód wsparcia rodzin z pomocy społecznej w Gminie Szczytno. Może ona wiązać się z szeregiem barier i trudności, takich jak niska świadomość oraz niedobór kompetencji rodzicielskich, niezaradność życiowa rodziców, bezrobocie, ubóstwo materialne, rozpad więzi rodzinnych (często związany z migracją zarobkową), choroba psychiczna, łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych, zwłaszcza alkoholu i dopalaczy, uzależnienia, stosowanie przemocy fizycznej, psychicznej lub ekonomicznej wobec członków rodziny, a także negatywne wzorce w środowisku zamieszkania. Czynniki te mogą stanowić poważne źródło wykluczenia społecznego rodzin.

Wśród rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Szczytno w 2019 roku, jedną czwartą (25,1%) stanowiły rodziny z dziećmi. W 143 takich rodzinach funkcjonowało 587 osób. Największy odsetek stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci (35,0%), a w drugiej kolejności z jednym dzieckiem (28,0%) oraz trojgiem dzieci (23,8%). Rodziny z czworgiem i większą liczbą dzieci stanowiły 13,3% ogółu. W porównaniu do 2017 roku liczba rodzin z dziećmi obejmowanych wsparciem zmniejszyła się o 77, tj. o 35,0%, natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 306, tj. 34,3%. W 2019 roku wsparciem obejmowano 36 rodzin niepełnych, w których żyło 91 osób. Ponad połowa (61,1%) to rodziny z jednym dzieckiem, pozostałe to rodziny z dwojgiem lub trojgiem dzieci.

Tabela 11. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017		2018		2019	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ogółem, w tym o liczbie dzieci:	220	893	176	719	143	587
1	63	170	43	113	40	99
2	85	329	73	276	50	192
3	45	223	38	190	34	166
4	21	123	12	70	9	53
5	3	20	6	37	5	35
6 i więcej	3	28	4	33	5	42

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, polegające w szczególności na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i

degradacji społecznej rodziny oraz dążeniu do jej reintegracji oraz poprawy relacji z dalszą rodziną, środowiskiem sąsiedzkim oraz instytucjami.

Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położeń oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”. W 2019 roku w GOPS w Szczytnie zatrudniony był jeden asystent rodziny, którego wsparciem objętych było 17 rodzin. W 2018 roku asystenturą obejmowano 15 rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, a w 2017 roku 11 rodzin.

Pomoc rodzinom doświadczającym trudności może odbywać się również poprzez rodziny wspierające, które mają za zadanie wesprzeć je w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, a także wspólnie spędzać wolny czas. Pomoc ta wynika z przyjętego i zaakceptowanego planu pomocy rodzinie, a realizowana jest na podstawie zawartej umowy. Rodziny z terenu Gminy Szczytno nie zgłaszają potrzeb wsparcia w formie rodzin wspierających, w związku z tym nie prowadzi się działalności w tym zakresie.

W przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, jest ono umieszczane w pieczy zastępczej, rodzinnej lub instytucjonalnej, organizowanej przez samorząd powiatu. W 2019 roku Gmina Szczytno współfinansowała pobyt 13 dzieci w pieczy zastępczej, w tym 11 w rodzinach zastępczych oraz 2 w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W 2018 roku w pieczy przebywało 14 dzieci, natomiast w 2017 roku – 13.

Sytuacja dzieci i młodzieży w rodzinach z terenu gminy stanowiła również jeden z elementów przeprowadzonych badań ankietowych. Pomimo iż respondenci nie wskazywali tej grupy jako priorytetowej w kontekście objęcia wsparciem, to jednak wymienili szereg negatywnych zjawisk, które jej dotyczą bądź jej zagrażają. Według większości badanych (84,8%), młodzież bezproduktywnie spędza wolny czas. W opinii 57,6% dotyczą ją zaniedbania wychowawcze, 45,5% wskazuje na zagrożenia związane z alkoholem, papierosami, narkotykami i dopalaczami, 33,3% na demoralizację, 18,2% na pozostawienie młodzieży samej sobie po wyjazdach rodziców za granicę, a po 12,1% na zaniedbania socjalne, przemoc, przestępczość i chuligaństwo. Zjawiska te mogą negatywnie wpływać na funkcjonowanie młodzieży, szczególnie z rodzin dysfunkcyjnych, w których nie są przekazywane pozytywne wzorce, w których nie ma właściwych relacji i zaufania, a jest nierzadko przemoc, uzależnienie i zaniedbanie dzieci.

3.2. Problemy materialne i bytowe mieszkańców

Ubóstwo jest zjawiskiem społecznym polegającym na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych jednostki lub rodziny⁶. Może ono być mierzone zarówno w sposób absolutny, co oznacza niewystarczające środki finansowe na zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby lub rodziny, bądź w sposób relatywny, kiedy odzwierciedla nierówności społeczne i związane jest z porównaniem poziomu życia danej osoby czy rodziny do średniej w społeczeństwie.

Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że w 2018 roku została zahamowana tendencja spadkowa zasięgu ubóstwa ekonomicznego, szacowanego w oparciu o wydatki

⁶ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ubostwo;3990730.html>

gospodarstw domowych. W porównaniu do 2017 roku wzrósł, z ok. 4 do 5%, zasięg ubóstwa skrajnego oraz, z ok. 13 do 14% ubóstwa relatywnego. Wyniki badania budżetów gospodarstw domowych wskazują, że zaobserwowany w 2018 roku wzrost zasięgu ubóstwa ekonomicznego miał miejsce przy jednoczesnej poprawie przeciętnej sytuacji dochodowej gospodarstw domowych. W tym czasie jednak zaobserwowano nieco wyższe wartości niektórych wskaźników różnicowania dochodów oraz nieznaczne obniżenie wartości realnych, uwzględniających wzrost cen, wydatków gospodarstw domowych. Zwiększenie zasięgu ubóstwa dotyczyło w większym stopniu mieszkańców wsi, głównie gospodarstw domowych utrzymujących się ze świadczeń społecznych innych niż emerytury i renty. Do czynników zwiększających zagrożenie ubóstwem należy ponadto zaliczyć niski poziom wykształcenia oraz obecność osoby niepełnosprawnej w gospodarstwie domowym⁷.

Ubóstwo stanowi jeden z powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej, przy czym musi ono współwystępować z innym powodem wskazanym w artykule 7 ustawy o pomocy społecznej. W 2019 roku ubóstwo stanowiło drugi w kolejności tytuł udzielania wsparcia mieszkańcom Gminy Szczytno. Z tego powodu świadczenia z pomocy społecznej otrzymało 265 rodzin, w których funkcjonowało 613 osób. W porównaniu do 2017 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 86, tj. o 24,5%, natomiast liczba osób w rodzinach spadła o 263, czyli o 30,0%. Nadal jednak wartości te utrzymują się na dość wysokim poziomie.

Problemy materialne i bytowe mieszkańców i ich rodzin wiążą się z utrudnionym dostępem do zasobów. Jednym z ich przejawów jest bezdomność, która corocznie stanowi powód udzielania wsparcia od 8 do 10 osobom. Mogą również wynikać z trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego (z tego tytułu wsparcie udzielone zostało w 2019 roku 5 osobom), zdarzeń losowych, sytuacji kryzysowej bądź skutków klęski żywiołowej lub ekologicznej. Z tego względu ważne jest wspieranie osób i rodzin doświadczających trudności bytowych i materialnych, w pierwszej kolejności zapewniając im zaspokojenie potrzeb egzystencjalnych, a następnie wsparcie w działaniach służących długoterminowej poprawie ich sytuacji.

3.3. Niepełnosprawność i długotrwała choroba

Wśród głównych powodów ubiegania się mieszkańców Gminy Szczytno o świadczenia z pomocy społecznej są dwa bezpośrednio związane ze zdrowiem. W 2019 roku w 162 rodzinach funkcjonowały osoby z niepełnosprawnością, wymagające z tego tytułu wsparcia, natomiast długotrwałej lub ciężkiej choroby członka rodziny doświadczyło 115 środowisk. Problemy zdrowotne mogą być jedną z przyczyn ubóstwa i innych problemów osób i rodzin. Zaburzają bowiem ich prawidłowe funkcjonowanie w wielu aspektach, niejednokrotnie przyczyniając się do obniżenia jakości życia i wystąpienia trudnych sytuacji, takich jak utrata pracy, niemożność podjęcia zatrudnienia, trudności finansowe i zadłużenie, wynikające z wysokich kosztów leczenia przy niskich dochodach lub ich braku, uzależnienia, konflikty w rodzinie, a także inne problemy zdrowotne takie jak np. depresja.

Podobnie może wyglądać sytuacja w przypadku niepełnosprawności, która w świetle definicji WHO, oznacza „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”⁸. W polskim ustawodawstwie, niepełnosprawność została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub

⁷ Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2018 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019, s. 1 i nast.

⁸ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html>

długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy⁹. Niepełnosprawność może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Jej przyczynami mogą być przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień. Statystyki pomocy społecznej wskazują na to, że niepełnosprawność jest istotnym powodem udzielania wsparcia mieszkańcom w całym analizowanym okresie. Liczba rodzin objętych wsparciem z tego tytułu w latach 2017-2019 zmniejszyła się o 37, nadal jednak pozostaje na dość wysokim poziomie.

Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki. W 2019 roku pomoc w postaci usług opiekuńczych otrzymywało 10 osób, w 2018 roku było to 12 osób, a w 2017 roku 9 osób.

Osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. W 2019 roku w DPS-ach w przebywało 31 mieszkańców gminy i w perspektywie lat 2017-2019 ich liczba utrzymywała się na zbliżonym poziomie.

W świetle przeprowadzonych badań, zarówno osoby starsze, jak i niepełnosprawne doświadczają szeregu barier w codziennym funkcjonowaniu, które utrudniają ich aktywność zawodową, społeczną i edukacyjną. W opinii respondentów seniorzy najczęściej doświadczają choroby (81,8%), trudności finansowych (75,8%), samotności (72,7%), a także, w nieco mniejszym stopniu, braku opieki ze strony rodzin oraz niepełnosprawności (po 42,4%), barier architektonicznych (36,4%) oraz poczucia izolacji i marginalizacji społecznej (33,3%).

Osoby niepełnosprawne, w opinii lokalnych liderów, mają przede wszystkim utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (81,8%). Doświadczają również trudności finansowych (63,6%), ograniczeń w korzystaniu ze środków transportu (60,6%), utrudnionego dostępu do usług opiekuńczych (54,5%), braku pracy (45,5%), barier architektonicznych w budynkach prywatnych (39,4%) oraz braku akceptacji w lokalnym środowisku (12,1%).

3.4. Bierność zawodowa i bezrobocie

Grupa osób nieaktywnych zawodowo jest dość zróżnicowana. Są to m.in. osoby, które nie wykazują chęci do podjęcia pracy, pomimo iż są do niej całkowicie zdolne; osoby, które w wieku aktywności zawodowej nabyły uprawnienia rentowe i nie chcą wracać na rynek pracy; czy osoby, które widzą mniej korzyści w zatrudnieniu niż w pozostawaniu bez niego (np. trudności w zapewnieniu opieki nad dziećmi, dojazdu do pracy). Stan bierności zawodowej dotyczy nierzadko osób niepełnosprawnych, a także młodzieży, która nie weszła jeszcze na ścieżkę zawodową lub czasowo wycofała się z rynku pracy z powodu kontynuowania edukacji czy konieczności opieki nad dzieckiem.

Bezrobotnym natomiast, w świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i

⁹ Art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy. Definicja bezrobotnego wskazuje na zdolność i chęć do podjęcia zatrudnienia, choć w praktyce może to wyglądać nieco inaczej. Część osób rejestruje się w urzędzie pracy ze względu na potrzebę objęcia ubezpieczeniem zdrowotnym, a nierzadko pracują w tzw. szarej strefie. Z uwagi jednak na to, że nie dysponujemy danymi dotyczącymi bierności zawodowej oraz pracy nierejestrowanej, poniższa analiza będzie dotyczyła bezrobocia rejestrowanego.

Przyczyn powstawania bezrobocia można upatrywać w różnych źródłach – do podstawowych zalicza się jednak trzy grupy czynników: 1) indywidualne; 2) koniunkturalne oraz 3) instytucjonalne. Pierwsze z wymienionych to czynniki stanowiące pochodną indywidualnych preferencji, a także związane z jego charakterystyką, czyli m.in. brak ofert pracy spełniających określone oczekiwania, chęć znalezienia pracy blisko miejsca zamieszkania, poziom wykształcenia, umiejętności czy sprawność fizyczna. Czynniki koniunkturalne wpływają bezpośrednio na wielkość popytu na pracę, a więc zapotrzebowania na pracowników zgłaszanego przez pracodawców. Można wśród nich wymienić np. kryzys gospodarczy czy wprowadzenie nowych technologii. Czynniki instytucjonalne to natomiast system pomocy osobom bezrobotnym, mechanizm płacy minimalnej, system podatkowy czy działalność związków zawodowych¹⁰.

Z punktu widzenia wsparcia osób doświadczających bezrobocia kluczowe znaczenie mają czynniki indywidualne, które wpływają na zdolność i motywację do podjęcia zatrudnienia. Jednym z takich czynników jest płeć. Spośród 376 osób zarejestrowanych w 2019 roku jako bezrobotne w Gminie Szczytno, aż 62,5% (235 osób) stanowiły kobiety. Ponadto spadek bezrobocia rejestrowanego w gminie w latach 2017-2019 dotyczył przede wszystkim mężczyzn, których liczba zmniejszyła się o 52, tj. o 26,9%, podczas gdy liczba kobiet spadła jedynie o 22, czyli o 8,6%. Dane te wskazują na trudniejszą sytuację kobiet na lokalnym rynku pracy. Może to być efekt m.in. braku lub nieaktualnych kwalifikacji zawodowych, przerw związanych z urodzeniem i wychowaniem dzieci czy stereotypów, w świetle których kobiety nie są chętnie zatrudniane z obawy o gorszą wydajność pracy czy większe ryzyko podejmowania zwolnień lekarskich ze względu na choroby dzieci.

Tabela 12. Wybrane kategorie bezrobotnych w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba bezrobotnych	450	353	376
- w tym kobiety	257	208	235
Długotrwale bezrobotni	184	147	130
Bezrobotni do 30 roku życia	133	110	121
Bezrobotni do 25 r.ż.	67	62	70
Bezrobotni powyżej 50 r.ż.	106	87	93

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W szczególnej sytuacji na rynku pracy znajdują się zarówno osoby w młodym, jak i starszym wieku. W 2019 roku prawie jedną trzecią (32,2%) bezrobotnych mieszkańców Gminy Szczytno stanowiły osoby do 30 roku życia, natomiast jedną czwartą (24,7%) osoby, które ukończyły 50 lat. Czynniki, które wpływają na ich sytuację na rynku pracy, to przede wszystkim brak doświadczenia zawodowego, kwalifikacje nieadekwatne do potrzeb pracodawców, a także

¹⁰ *Bezrobocie – między diagnozą a działaniem*, red. naukowa dr J. Starega-Piasek, Warszawa 2013, s. 15-16.

płeć, niepełnosprawność czy niskie wykształcenie. Ich kumulacja, nierzadko połączona z bierną i roszczeniową postawą, może stać się przyczyną długotrwałego bezrobocia, które 2019 roku dotyczyło 34,6% osób bezrobotnych w gminie. Odsetek ten spadł w porównaniu do 2017 roku o 6,2 punktu procentowego, jednak skala problemu nadal pozostaje dość duża.

Pomimo spadku wartości bezrobocia rejestrowanego w gminie, nadal figuruje ono jako jeden z głównych powodów udzielania mieszkańcom pomocy społecznej. W 2019 roku wsparcie z tego tytułu otrzymało 108 rodzin – ich liczba w porównaniu do 2017 roku zmniejszyła się o 49. Zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia otrzymywało w tym czasie 56 osób, czyli o 18 mniej w analizowanym okresie.

Aktywność zawodowa jest szczególnie ważna z tego względu, że w istotny sposób warunkuje sytuację społeczną, rodzinną czy finansową osób oraz ich rodzin. Praca stanowi bowiem nie tylko źródło dochodu, ale także daje możliwość zapewnienia sobie i rodzinie godnego funkcjonowania, szansę na rozwój osobisty, spełnienie zawodowe oraz zachowanie kontaktów społecznych. Wyzwaniem dla służb społecznych jest obecnie dość powszechne zjawisko bierności zawodowej, spowodowanej postawą ukierunkowaną na korzystanie z transferów socjalnych, które w wystarczający sposób zaspokajają potrzeby rodzin.

3.5. Przemoc w rodzinie i uzależnienia

Przemoc w rodzinie oraz uzależnienia stanowią poważne dysfunkcje społeczne, które wpływają na funkcjonowanie osób, rodzin i całych społeczności. Są one bardzo trudne do zdiagnozowania, ponieważ niejednokrotnie mają ukryty charakter. Osoby nimi dotknięte lub doświadczające ich w rodzinach mogą nie zdawać sobie sprawy z powagi problemu, traktować go jako wewnętrzną sprawę rodziny, bądź nie ujawniają swoich obaw ze względu na strach przed wstydem i ostracyzmem społecznym. To może tłumaczyć, dlaczego dysfunkcje te mogą nie występować w statystykach pomocy społecznej bądź występować w niewielkiej skali, podczas gdy w rzeczywistości zarówno przemoc, jak i uzależnienia kryją się pod bezrobociem, ubóstwem, niepełnosprawnością i innymi trudnościami życiowymi.

W świetle art. 2 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, oznacza ona jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Główne źródło informacji na temat przemocy w rodzinach w Gminie Szczytno stanowią dane ze sprawozdań w zakresie realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W ich świetle corocznie kilkadziesiąt mieszkańców gminy objmowanych jest pomocą w sytuacji podejrzenia lub zaistnienia przemocy. W 2019 roku pomocą grup roboczych objętych było 80 osób, w tym 20 kobiet i 27 mężczyzn oraz 33 dzieci. W 2018 roku były to 23 osoby, natomiast w 2017 roku 38 osób. Liczby te nie wykazują jednoznacznej tendencji zmian, świadczą natomiast o tym, że problem przemocy w rodzinach w gminie istnieje. W perspektywie lat 2017-2019 liczba osób objętych pomocą grup roboczych wzrosła o 57, jednak liczba rodzin zmniejszyła się o 4, co może oznaczać inny sposób agregowania danych w tych latach.

Procedurą „Niebieskie Karty” w 2019 roku objęte były 23 rodziny, przy czym we wszystkich została ona w tym roku wszczęta. Liczba rodzin objętych procedurą spadła w porównaniu do 2017 roku o 6. Zmniejszyła się również liczba rodzin, w których wszczęto procedurę (o 4). W

latach 2017-2019 procedurę „Niebieskie Karty” zakończono w 42 przypadkach, przy czym w 38 z powodu ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy, natomiast w 4 rodzinach ze względu na rozstrzygnięcie o braku zasadności podejmowanych działań.

Tabela 13. Wybrane dane dotyczące przemocy w rodzinie w Gminie Szczytno w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba osób objętych pomocą grup roboczych	38	23	80
- kobiety	24	17	20
- mężczyźni	3	3	27
- dzieci	11	3	33
- osoby starsze	4	4	9
Liczba rodzin objętych pomocą grup roboczych	27	21	23
Liczba rodzin objętych procedurą Niebieskie Karty	29	21	23
Liczba rodzin wobec których wszczęto procedurę	27	20	23
Liczba zakończonych procedur NK w przypadku:			
- ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego stosowania przemocy w rodzinie oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy	11	12	15
- rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowanych działań	1	1	2

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE SPRAWOZDANIA Z REALIZACJI KRAJOWEGO PROGRAMU PRZECIWDZIAŁANIA PRZEMOCY W RODZINIE.

Istotną dysfunkcją społeczną są uzależnienia, rozumiane nie tylko jako stan psychiczny i fizyczny, który wynika z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną, ale także jako silna i nabyta potrzeba wykonywania określonych czynności. Można tu mówić o dwóch rodzajach uzależnień. Częściej rozpoznawane są uzależnienia od substancji psychoaktywnych, takich jak narkotyki, dopalacze czy nikotyna, ale należy również mieć na uwadze uzależnienia behawioralne, od czynności takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu czy robienie zakupów¹¹. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

Na podstawie dostępnych danych nie jest możliwe określenie skali uzależnień. Przyczyny są różne – osoby uzależnione i ich rodziny mogą nie zdawać sobie sprawy z problemu, mogą również chcieć go ukrywać albo próbować zwalczyć we własnym gronie. W świetle statystyk GOPS w Szczytnie w latach 2017-2019 corocznie ze wsparcia z powodu alkoholizmu korzystało od 9 do 15 rodzin, a z powodu narkomanii od 1 do 2 rodzin. Informacji o większej skali problemu uzależnień, a także, omawianego wcześniej, problemu przemocy w rodzinie, dostarczają dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W latach 2017-2019 GKRPA podjęła czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby

¹¹Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184>.

uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnienia od alkoholu wobec 113 osób oraz wystąpiła do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego wobec 68 osób. Pomimo iż dane te mogą nie wskazywać na dużą skalę problemu, to jednak warto pamiętać, że dotyczą osób pijących szkodliwie, które mogą być zagrożeniem dla otoczenia.

Tabela 14. Wybrane dane dotyczące działalności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2017-2019

Wyszczególnienie	2017	2018	2019
Liczba osób, z którymi członkowie GKRPA przeprowadzili rozmowy:			
- osoby uzależnione	49	64	58
- członkowie rodzin osób uzależnionych	32	248	171
Liczba osób, w stosunku, do których GKRPA podjęła czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w placówce leczenia uzależnienia od alkoholu	38	39	36
Liczba osób, wobec których GKRPA wystąpiła do sądu z wnioskiem o zobowiązanie do podjęcia leczenia odwykowego	20	19	29

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE PARPA-G1 SPRAWOZDANIA Z DZIAŁALNOŚCI SAMORZĄDÓW GMINNYCH W ZAKRESIE PROFILAKTYKI I ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH ZA LATA 2017-2019

Uzależnienia i przemoc w rodzinie stanowiły przedmiot oceny dokonywanej przez lokalnych liderów w ramach badania ankietowego. Wynika z niej, że dysfunkcje te są zauważane wśród mieszkańców, jednak ich skala wydaje się przeciętna. Otóż, 48,5% badanych twierdzi, że skala uzależnień w gminie jest średnia, natomiast 18,2% uważa ją za niską. Prawie jedna czwarta (24,2%) nie wyraziła zdania na ten temat. W przypadku przemocy w rodzinie rozkład odpowiedzi wyglądał podobnie. Spośród badanych 39,4% uważa, że problem przemocy w rodzinie występuje na średnią skalę, 33,3% twierdzi, że jego skala jest niska, natomiast 27,3% nie wyraziło zdania. Należy jednak przypomnieć, że respondenci uznali uzależnienia jako za trzeci w kolejności dominujący problem w rodzinach mieszkających w Gminie Szczytno.

4. Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią

Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią, czyli w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej opiera się ona na założeniu, że zaplanowane działania będą sukcesywnie realizowane przy efektywnym wykorzystaniu zasobów instytucjonalnych i organizacyjnych, uwzględniając jednak zagrożenia, które mogą utrudniać realizację Strategii.

Prognozą objęto pięć obszarów, które uznano za priorytetowe w kontekście rozwoju społecznego gminy w najbliższych latach:

Wyzwanie	Prognoza zmian
Bezradność opiekuńczo-wychowawcza rodzin	• Zmniejszenie liczby rodzin doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych. • Zmniejszenie liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej. • Poprawa kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie funkcjonowania rodziny oraz wychowywania dzieci. • Funkcjonowanie rodzin w oparciu o prawidłowe wzorce i relacje wewnątrz rodziny i z otoczeniem. • Wzmocnienie i integracja rodzin oraz zwiększenie ich aktywności społecznej. • Wzrost poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji w rodzinach.
Problemy materialne i bytowe mieszkańców	• Zapewnienie godnych warunków bytowych mieszkańcom i ich rodzinom. • Zmniejszenie liczby osób i rodzin dotkniętych ubóstwem. • Zapewnienie kompleksowego wsparcia osobom i rodzinom w sytuacjach kryzysowych oraz dotkniętych zdarzeniami losowymi i skutkami klęsk żywiołowych i ekologicznych, • Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa materialnego gospodarstw domowych.
Niepełnosprawność i długotrwała choroba	• Zapewnienie dobrej jakości życia oraz dostępu do usług społecznych osobom starszym, niepełnosprawnym i chorującym. • Rozwój środowiskowych form wsparcia, w tym usług opiekuńczych, pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu i innych możliwości pomocy osobom starszym, niepełnosprawnym i chorującym. • Wydłużanie okresu życia w pełnej sprawności, umożliwiające dłuższą pracę zawodową oraz rozwój osobisty do później starości. • Poprawa dostępności przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej sprawności i różnych rodzajach niepełnosprawności.

Bierność zawodowa i bezrobocie

- Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych, w szczególności poprzez zniwelowanie barier utrudniających dostęp do rynku pracy osobom w szczególnie trudnej sytuacji.
- Ograniczenie skali długotrwałego bezrobocia i długotrwałego korzystania z pomocy społecznej.
- Zwiększenie potencjału, aktywności zawodowej i mobilności mieszkańców.

Przemoc w rodzinie i uzależnienia

- Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinach i uzależnień w gminie.
- Zapewnienie dostępu osobom i rodzinom zagrożonym lub doświadczającym przemocy oraz uzależnień do kompleksowych form wsparcia.
- Zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie.
- Zwiększenie świadomości i wrażliwości społecznej w zakresie uzależnień, przemocy i innych dysfunkcji.
- Ograniczenie negatywnych zjawisk oraz skutków przemocy w rodzinie oraz uzależnień, takich jak np. choroby depresyjne, próby samobójcze, ucieczki młodych ludzi z domów.

Jak już zostało wspomniane, prognoza zmian opiera się na założeniu efektywnej realizacji zaplanowanych działań. Należy jednak wziąć pod uwagę czynniki, które mogą negatywnie wpłynąć na sytuację społeczną. W tym zakresie warto wskazać na nieprzewidywalną sytuację epidemiologiczną związaną z pandemią koronawirusa w Polsce w 2020 roku. Trudno obecnie określić, jakie przyniesie skutki w perspektywie długoterminowej, natomiast według wstępnych prognoz efektem zamrożenia gospodarki i izolacji społecznej w pierwszej połowie 2020 roku, a następnie niepewność związana z „drugą falą” może być w najbliższych latach kryzys gospodarczy, rosnące bezrobocie oraz pogłębiające się problemy i dysfunkcje rodzin. Dlatego Strategia powinna uwzględniać skuteczne zarządzanie w sytuacjach kryzysowych oraz innowacyjne metody pracy, a także elastyczność i reagowanie na zmiany.

Ważne są też globalne aspekty środowiskowe, w szczególności zmniejszające się możliwości dostępu do tak ważnych zasobów jak energia, czysta woda czy żywność, wzrost zanieczyszczeń wprowadzanych do środowiska, wymieranie gatunków i zmiany klimatyczne. W najbliższych latach mogą one znacząco wpłynąć na jakość życia i funkcjonowanie mieszkańców, sprzyjając obniżeniu poziomu zdrowotności społeczeństwa czy zwiększaniu zasięgu ubóstwa (w obliczu coraz bardziej realnego kryzysu energetycznego, żywnościowego) pomimo podjętych działań zaradczych.

Prognoza zmian w zakresie objętym Strategią przedstawia obraz społeczeństwa i lokalnej polityki społecznej w perspektywie najbliższych lat, przy założeniu minimalizacji wpływu zagrożeń oraz maksymalizacji potencjału zasobów gminy. Wyraża ona przyjęty i akceptowalny kierunek zmian, stanowiąc podstawę do określenia celów strategicznych.

5. Cele i kierunki działań

Część operacyjna *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027* została usystematyzowana w formie priorytetów. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii. W związku z tym, wszystkie priorytety należy rozpatrywać łącznie w kontekście rozwoju społecznego gminy, uwzględniając jednak to, że wdrożenie założeń jednego z nich będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych.

Cel główny Strategii brzmi:

Kreowanie warunków sprzyjających poprawie jakości życia mieszkańców Gminy Szczytno

Zostanie on osiągnięty dzięki realizacji celów strategicznych przypisanych do każdego z priorytetów. Wskazany poniżej katalog działań wyznacza kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych gminy oraz partnerów lokalnych. Nie jest katalogiem zamkniętym, więc jeżeli w trakcie wdrażania Strategii pojawią się jeszcze inne pomysły (projekty) wpisujące się w jej cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

Priorytet I. Wzmocnienie rodzin w wypełnianiu podstawowych funkcji

Cel strategiczny 1. Wsparcie rodzin w procesie opieki i wychowania, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju dzieci i młodzieży

- 1) Organizacja różnych form edukacji dotyczących rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych, porozumiewania się ze swoimi dziećmi, rozpoznawania, kontrolowania i wyrażania uczuć własnych oraz uczuć dzieci, a także umiejętnego stosowania nagród i kar.
- 2) Zapewnienie wsparcia w postaci pracy socjalnej, asystentury rodzinnej oraz rodzin wspierających, rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu podstawowych funkcji, zwłaszcza wielodzietnym, niepełnym oraz zagrożonym odebraniem dzieci i umieszczeniem w pieczy zastępczej.
- 3) Rozwój poradnictwa rodzinnego i innych form wsparcia realizowanego przez pracowników socjalnych, pedagogów, psychologów, prawników, mediatorów.
- 4) Upowszechnianie nowych metod i narzędzi pracy z rodzinami, w tym m.in. terapii skoncentrowanej na rozwiązaniach, mediacji rodzinnych.
- 5) Utworzenie i rozwój sieci placówek wsparcia dziennego w formie opiekuńczej, specjalistycznej lub pracy podwórkowej (np. koła zainteresowań, kluby, świetlice środowiskowe, socjoterapeutyczne).
- 6) Organizacja miejsc w różnych formach opieki przedszkolnej, umożliwiającą pełny dostęp dla dzieci w wieku 3-6 lat, połączona z akcją upowszechniającą wśród rodziców pozytywny wpływ edukacji przedszkolnej na rozwój dzieci.
- 7) Kształtowanie wśród młodzieży aktywnych postaw oraz umożliwienie zdobycia cennych doświadczeń, poprzez m.in. wolontariat na rzecz środowiska lokalnego, wizyty studyjne czy wymiany międzynarodowe.

- 8) Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych (np. kółek, konkursów, turniejów sportowych, wycieczek i obozów edukacyjnych) doskonalących wiedzę i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania dzieci i młodzieży.
- 9) Współpraca GOPS z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Szczytnie w zakresie rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych i dysfunkcji rodzin, w szczególności zadań dotyczących organizacji pieczy zastępczej i działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej.

Priorytet II. Przeciwdziałanie bezrobociu, ubóstwu i problemom mieszkaniowym

Cel strategiczny 2. Poprawa warunków socjalno-bytowych gospodarstw domowych

- 1) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Szczytnie i innymi instytucjami rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców gminy, w szczególności osób należących do grup *defaworyzowanych*, m.in. poprzez udostępnianie informacji o wolnych miejscach pracy, doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy, szkolenia i kursy zawodowe, staże, prace społecznie użyteczne.
- 2) Zwiększanie dostępności zatrudnienia socjalnego dla osób wykluczonych społecznie (w szczególności osób niepełnosprawnych, chorujących psychicznie, uzależnionych od substancji psychoaktywnych, opuszczających zakłady karne), realizowanego m.in. w formie zajęć reintegracji społeczno-zawodowej lub zatrudnienia wspieranego.
- 3) Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia przez osoby planujące prowadzić działalność gospodarczą w ramach spółdzielni socjalnej, fundacji lub stowarzyszenia (poprzez prelekcje, szkolenia itp.)
- 4) Edukacja ekonomiczna dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców realizowana w formie spotkań, warsztatów, akcji informacyjno-promocyjnych w szerokim zakresie dotyczącym m.in. gospodarowania budżetem domowym, zawierania umów kupna-sprzedaży, praw konsumenckich, zakładania lokat oszczędnościowych, zaciągania pożyczek i kredytów.
- 5) Wspieranie mieszkańców gminy przez pracowników socjalnych oraz asystentów rodziny w zakresie rozwiązywania problemów socjalno-bytowych, a także nabywania umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego.
- 6) Udzielanie wsparcia finansowego oraz świadczeń w naturze rodzinom i osobom znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, w szczególności osobom i rodzinom niezaradnym życiowo z powodu niepełnosprawności fizycznej i/lub intelektualnej, zamieszkującym miejscowości peryferyjne, a także rodzinom dotkniętym zdarzeniami losowymi, klęskami żywiołowymi lub ekologicznymi.
- 7) Organizowanie zbiorów żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących, w szczególności rodzin wielodzietnych i niepełnych.
- 8) Realizacja kompleksowych działań wspierających powrót do naturalnego życia społecznego osób z niego wyizolowanych, zwłaszcza osób doświadczających trudności w przystosowaniu się po długotrwałym pobycie w zakładzie karnym oraz osób bezdomnych, w tym także poprzez kontrakty socjalne.
- 9) Wspieranie rozwoju różnych form mieszkalnictwa i budownictwa społecznego, w tym mieszkań socjalnych, chronionych, treningowych lub wspieranych.

Priorytet III. Kreowanie warunków dla aktywności i rozwoju osób starszych

Cel strategiczny 3. Zwiększenie uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym

- 1) Realizacja wśród mieszkańców efektywnej edukacji prozdrowotnej, poprzez promocję zdrowego stylu życia, właściwego odżywiania oraz higieny ciała.
- 2) Organizacja usług opiekuńczych w celu jak najdłuższego utrzymania osób starszych o ograniczonej sprawności w środowisku zamieszkania.
- 3) Rozwój instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób w podeszłym wieku, udzielających pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, a także stymulujących intelektualną, psychiczną i fizyczną sprawność.
- 4) Upowszechnianie pomocy sąsiedzkiej oraz wolontariatu na rzecz osób starszych, a także zaangażowanie seniorów w inicjatywy służące integracji międzypokoleniowej.
- 5) Wdrażanie instrumentów wsparcia ułatwiających funkcjonowanie osobom w podeszłym wieku w środowisku lokalnym oraz kontakty z administracją (np. asystent osoby starszej, self adwokatura).
- 6) Realizacja różnorodnych form aktywności społecznej, edukacyjnej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej osób starszych, w tym m.in. pogadanek dotyczących zagrożeń dla bezpieczeństwa fizycznego i materialnego, kursów, szkoleń, zajęć rozwijających pasje, wycieczek i wyjazdów kulturalnych.
- 7) Organizacja akcji i imprez lokalnych służących integracji oraz przełamywaniu stereotypów dotyczących osób starszych.

Priorytet IV. Włączenie społeczne osób niepełnosprawnych i przewlekle chorujących

Cel strategiczny 4. Poprawa jakości życia osób z niepełnosprawnością i przewlekle chorujących

- 1) Realizacja działań na rzecz aktywnej integracji osób niepełnosprawnych, ich opiekunów i rodzin ze środowiskiem lokalnym oraz ich rozwoju poprzez organizację i dofinansowanie wydarzeń o charakterze integracyjnym, edukacyjnym, kulturalnym, sportowym, rekreacyjnym i turystycznym.
- 2) Realizowanie w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych i chorujących wysokiej jakości usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, a także usług asystenta, opiekuna medycznego i opieki wytchnieniowej, umożliwiających im dłuższe pozostanie w lokalnym środowisku.
- 3) Rozwój instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób niepełnosprawnych i przewlekle chorych, zapewniających pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, a także stymulujących intelektualną, psychiczną i fizyczną sprawność.
- 4) Upowszechnianie wolontariatu na rzecz osób z niepełnosprawnością.
- 5) Zwiększenie oferty wsparcia dla osób chorujących psychicznie, w tym dzieci, a także osób z zaburzeniami psychicznymi i innymi dysfunkcjami, poprzez tworzenie i rozwój instytucjonalnych form wsparcia, usługi opiekuńcze, projekty socjalne itd.
- 6) Zwiększanie dostępności przestrzeni publicznej dla osób o ograniczonej sprawności poprzez likwidację barier urbanistycznych, komunikacyjnych i architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej, a także w miejscach powszechnie uczęszczanych.

Priorytet V. Przeciwdziałanie, diagnoza i ograniczenie skali dysfunkcji społecznych

Cel strategiczny 5. Zmniejszenie skali dysfunkcji społecznych

- 1) Wczesna diagnoza środowisk rodzinnych pod kątem zagrożenia dysfunkcjami, obejmująca interdyscyplinarne procesy służące rozpoznaniu problemów oraz zaplanowaniu adekwatnych działań zaradczych.
- 2) Stosowanie procedury „Niebieskiej Karty” jako ważnego elementu profesjonalnego systemu przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym.
- 3) Rozwój poradnictwa specjalistycznego, wsparcia socjalnego oraz pracy terapeutycznej z dziećmi, osobami dorosłymi i całymi rodzinami doświadczającymi przemocy domowej.
- 4) Kierowanie sprawców przemocy w rodzinie do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych.
- 5) Inicjowanie i realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, dotyczących w szczególności różnych rodzajów uzależnień, innych zachowań ryzykownych i przemocy w rodzinie.
- 6) Organizacja lub udział w ogólnokrajowych/regionalnych kampaniach społecznych na temat problemu nadużywania substancji psychoaktywnych oraz innych form uzależnień, adresowanych do wybranych grup (np. kobiety w ciąży) oraz do ogółu społeczeństwa.
- 7) Realizacja szkoleń/warsztatów dla dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych wyposażających w zachowania akceptowalne społecznie oraz dających wiedzę i umiejętności radzenia sobie ze stresem.

Priorytet VI. Integracja i rozwój społeczności lokalnej

Cel strategiczny 6. Zwiększenie poczucia integracji oraz aktywności społecznej mieszkańców

- 1) Realizacja programów aktywności lokalnej i innych instrumentów służących integracji oraz organizowaniu społeczności lokalnej, uwzględniających środowiskową pracę socjalną oraz animację lokalną.
- 2) Realizacja programów edukacyjnych służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu postaw społecznych w zakresie m.in. ekologii, wiedzy ekonomicznej, bezpieczeństwa, zdrowia i innych, w zależności od potrzeb i aktualnej sytuacji.
- 3) Tworzenie warunków do rozwoju samoorganizacji społecznej oraz większej partycypacji mieszkańców w sprawy lokalne w szczególności poprzez wsparcie merytoryczne lokalnych liderów oraz wsparcie rzeczowe, organizacyjne i finansowe zadań użyteczności publicznej realizowanych przez organizacje pozarządowe.
- 4) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych z mieszkańcami (spotkania otwarte, debaty, warsztaty obywatelskie, badania ankietowe) przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności.
- 5) Upowszechnianie informacji o działaniach i zamierzeniach samorządu gminy i organizacji współpracujących, w tym o ważnych dla społeczności wydarzeniach.

Zakłada się, iż wyżej wymienione kierunki działań będą realizowane w pełnym horyzoncie czasowym strategii (2021-2027), dlatego też odstąpiono od opracowania odrębnego, szczegółowego harmonogramu.

6. Sposób realizacji Strategii

6.1. Koordynacja wdrażania Strategii

W świetle ustawy o pomocy społecznej, realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak jej opracowanie, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Szczytno, a także Powiatu Szczycieńskiego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów, które funkcjonują w obszarze lokalnej polityki społecznej.

Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy Szczytno – Wójt to oraz Rada Gminy, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Szczytnie. Efektywna realizacja Strategii wymaga jednak wdrażania rozwiązań na poziomie wszystkich instytucji publicznych, zaangażowanych w jej realizację, poprawiających dostępność i jakość świadczonych usług społecznych oraz zwiększających skuteczność zarządzania sprawami lokalnej wspólnoty. W tym kontekście ważne będą przede wszystkim takie działania jak:

- zwiększanie kompetencji pracowników i osób zaangażowanych w realizację Strategii, poprzez udział w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji;
- wspieranie kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej;
- wzmocnienie współpracy i komunikacji międzyinstytucjonalnej w obszarach objętych Strategią, służącej szybkiej diagnozie oraz przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, a także zmniejszaniu skali ich występowania;
- doskonalenie umiejętności zarządzania w sytuacjach kryzysowych, w szczególności w zakresie rozpoznawania i diagnozowania sytuacji, podjęcia skutecznych działań zaradczych oraz przewidywania skutków i przeciwdziałaniu im;
- rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniodawczych, doradczych i konsultacyjnych, zlecanie realizacji zadań publicznych, umożliwianie szerszego udziału w kreowaniu polityk publicznych itd.;
- tworzenie partnerstw lokalnych oraz platform współpracy i wymiany informacji w obszarach strategicznych dla rozwoju społecznego, w tym m.in. wsparcia rodzin, przeciwdziałania dysfunkcjom społecznym, rozwoju dzieci i młodzieży, z udziałem instytucji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w danym obszarze;
- podejmowania wspólnych działań rzeczniczych i lobbystycznych na rzecz rozwiązań, które nie leżą w gestii gminy, a mogą w istotny sposób przyczynić się do rozwiązania istniejących problemów oraz poprawy jakości życia mieszkańców.

6.2. Aktualizacja Strategii

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027 jest wieloletnim dokumentem planistycznym, w związku z czym należy wziąć pod uwagę, że w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych niektóre jej zapisy mogą stać się nieaktualne jeszcze przed końcem okresu jej obowiązywania. W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o jej

aktualizacji bądź o opracowaniu nowej Strategii, uwzględniającej nowe uwarunkowania prawne, programowe, społeczne czy ekonomiczne.

Aktualizacja dokumentu, przeprowadzana w trybie, w jakim uchwalona została Strategia, będzie konieczna tylko w przypadku gdy zmianie ulegną obszary priorytetowe i cele strategiczne dokumentu. W pozostałych przypadkach decyzja o aktualizacji zostanie podjęta przez koordynatora wdrażania Strategii. Aktualizacji Strategii nie wymagają natomiast zmiany w katalogu działań służących realizacji celów, ponieważ z założenia jest to katalog otwarty, wykorzystywany w zależności od aktualnych potrzeb oraz umożliwiający realizację innych przedsięwzięć, niż w nim wymienione, o ile wpisują się w cele Strategii. Nie wymagają jej także zmiany i modyfikacje wskaźników, służących monitoringowi działań.. Jeżeli w procesie wdrażania Strategii zostanie zidentyfikowana potrzeba rozszerzenia zakresu lub przeformułowania wybranych wskaźników, możliwe jest wprowadzenie zmian bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile zmiany te będą służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania strategii.

6.3. Monitoring Strategii

Monitoring jest podstawą sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji Strategii. Dane zebrane w jego trakcie są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań przeznaczonych zarówno na potrzeby wewnętrzne, jak i raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także nowelizacji (aktualizacji) przyjętych planów.

Przewiduje się prowadzenie monitoringu *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Szczytno na lata 2021-2027* w okresach dwuletnich – za każde dwa lata kalendarzowe wdrażania Strategii. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki oparte na obiektywnych dowodach obrazujących stan założonych działań oraz osiągniętych rezultatów i celów. Odnoszą się one do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii. Monitoringowi mogą podlegać również wskaźniki kontekstowe, pokazujące ogólną sytuację społeczną Gminy Szczytno, mające charakter komplementarny wobec wskaźników realizacji działań. Ich analiza pozwoli spojrzeć na proces realizacji Strategii w odniesieniu do sytuacji w gminie.

WSKAŹNIKI KONTEKSTOWE

- Liczba ludności gminy wg faktycznego miejsca zamieszkania.
 - Odsetek mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogóle ludności (w %).
 - Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.
 - Liczba bezrobotnych zarejestrowanych, w podziale na płeć.
 - Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.
 - Liczba i struktura wielkościowa podmiotów gospodarki narodowej na terenie gminy.
- Liczba mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, w tym długotrwale: liczba osób, którym przyznano świadczenie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.

PRIORYTET I.

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa; liczba rodzin i liczba osób w rodzinach.
- Liczba zorganizowanych form edukacji rodziców, opiekunów i osób planujących założenie rodziny/liczba uczestników.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą socjalną.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą asystenta rodziny.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z poradnictwa specjalistycznego.
- Liczba funkcjonujących placówek wsparcia dziennego; liczba uczestników.

PRIORYTET II.

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa, bezrobocia; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.
- Liczba bezrobotnych z terenu Gminy, w tym m.in. kobiety, długotrwale bezrobotni, bezrobotni do 30 roku życia i powyżej 50 lat.
- Liczba bezrobotnych z terenu Gminy, którzy wzięli udział w różnych formach aktywizacji zawodowej.
- Liczba zorganizowanych zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących.
- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezdomności, zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych i ekologicznych, trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.
- Liczba mieszkań komunalnych oraz mieszkań (lokalii) socjalnych w zasobie gminy.

PRIORYTET III.

- Liczba świadczeniobiorców pomocy społecznej w wieku poprodukcyjnym.
- Liczba osób w wieku 60+ korzystających ze wsparcia w postaci usług opiekuńczych.
- Liczba osób w DPS-ach, za które gmina ponosi odpłatność.
- Liczba instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób starszych w gminie.
- Liczba zorganizowanych form aktywności osób starszych.
- Liczba osób starszych korzystających z usług asystenta, opiekuna medycznego.

PRIORYTET IV.

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności i długotrwałej lub ciężkiej choroby (liczba rodzin/liczba osób w rodzinach).
- Liczba osób niepełnosprawnych i chorujących korzystających ze wsparcia w postaci usług opiekuńczych.

- Liczba osób niepełnosprawnych i chorujących korzystających ze wsparcia opiekuna medycznego, asystenta, opieki wytchnieniowej.
- Liczba instytucjonalnych form opieki i wsparcia dla osób niepełnosprawnych i chorujących w gminie.
- Liczba zorganizowanych form aktywności osób niepełnosprawnych i chorujących.

PRIORYTET V.

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.
- Liczba wszczętych procedur Niebieskie Karty.
- Liczba zakończonych procedur Niebieskie Karty.
- Liczba sprawców przemocy biorących udział w programach edukacyjno-profilaktycznych.
- Liczba zrealizowanych programów edukacyjno-profilaktycznych dotyczących uzależnień, innych zachowań ryzykownych i przemocy w rodzinie.

PRIORYTET VI.

- Liczba zrealizowanych programów edukacyjnych dla społeczności lokalnej.
- Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych.
- Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych.
- Liczba zrealizowanych przez organizacje zadań publicznych.
- Liczba konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami i organizacjami pozarządowymi.

7. Źródła finansowania

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne.

ŚRODKI KRAJOWE

- Budżet gminy
- Budżet samorządu powiatu i województwa
- Budżet państwa (np. dotacje celowe ministerstw, programy rządowe, PFRON, Fundusz Pracy).

ŚRODKI UNIJNE

- Krajowe Programy Operacyjne
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Warmińsko-Mazurskiego

GRANTY I ŚRODKI PRYWATNE

- Środki pochodzące z fundacji prywatnych
- Mechanizm 1%, darowizny
- Zbiórki publiczne

Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej, kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu Szczycieńskiego, Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

Część środków na realizację zadań w zakresie lokalnej polityki społecznej będzie ponadto pochodzić z budżetu państwa. Chodzi zarówno o transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których niektóre trzeba będzie pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw. Należy tu jednak wskazać, że część programów zakończyła się w 2020 roku i obecnie trwają prace nad przygotowaniem założeń i warunków realizacyjnych kolejnych, które będą obowiązywać od 2021 roku. Z tego względu, w ramach finansowych Strategii można określić jedynie niektóre

programy, takie jak: Program Osłonowy „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia społecznego, zawodowego i zdrowotnego osób niepełnosprawnych jest Solidarnościowy Fundusz Wsparcia Osób Niepełnosprawnych, będący państwowym funduszem celowym, którego dysponentem jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Opieka wytchnieniowa”, „Centra opiekuńczo-mieszkalne” oraz „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególności w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne, a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak: Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO, Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych ROHiS, a także Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018-2030. Ważne są również środki prywatne pochodzące z fundacji, zakładanych przez firmy, instytucji finansowe lub osoby prywatne; pieniądze od sponsorów, środki z 1% dla organizacji pożytku publicznego, darowizny, zbiórki publiczne i inne.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania środków unijnych na lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie planowania rocznego i aktualizacji budżetu gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

Spis tabel

Tabela 1. Ludność Gminy Szczytno według funkcjonalnych grup wieku (31.12.2019).....	13
Tabela 2. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności Gminy Szczytno w latach 2010 i 2019	14
Tabela 3. Gospodarstwa rolne z terenu Gminy Szczytno, wg grup obszarowych użytków rolnych	15
Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Szczytno w latach 2017-2019.....	16
Tabela 5. Wybrane dane dotyczące mieszkań w Gminie Szczytno w latach 2017-2019	18
Tabela 6. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Szczytno w latach 2017-2019	20
Tabela 7. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Szczytno w latach 2017-2019.....	21
Tabela 8. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Szczytno w latach 2017-2019	22
Tabela 9. Wybrane wskaźniki dotyczące bibliotek w Gminie Szczytno w latach 2017-2019	24
Tabela 12. Zdarzenia według rodzaju w Gminie Szczytno w latach 2018-2019	25
Tabela 11. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w Gminie Szczytno w latach 2017-2019	29
Tabela 12. Wybrane kategorie bezrobotnych w Gminie Szczytno w latach 2017-2019.....	33
Tabela 13. Wybrane dane dotyczące przemocy w rodzinie w Gminie Szczytno w latach 2017-2019.....	35
Tabela 16. Wybrane dane dotyczące działalności Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w latach 2017-2019	36

Spis wykresów

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Szczytno w latach 2010-2019	12
Wykres 2. Struktura mieszkańców Gminy Szczytno według ekonomicznych grup wieku (31.12.2019)	14
Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie szczycieńskim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2015-2019	17
Wykres 4. Ocena czynników wpływających na jakość życia w Gminie Szczytno	27

**WICEPRZEWODNICZĄCY
RADY GMINY SZCZYTNO**

Edward Lenarciak

